

הכרה ואמת.

הדחיפה הראשית להתבוננות עיונית בעולם ובחיים, באה לאדם מתוך הצורך בציוור עולמי כולל ומקיף, שעל ידו הוא מכיר את עמדתו בסביבה הטבעית והחברתית, את יחסו אל החברה האנושית ותקוותו בחיים. צרך זה של הנפש האנושית מצא את בטויו לא רק באותן החקירות המיטפיסיות שמטרתן הכרת מהות הטבע והמציאות החיצונית, אלא גם בהעיון המכוון כלפי פנים, כלפי ידיעת עצמנו והכרת עולמה הפנימי של נפשנו. ההתאמצות ליצור השקפת-עולם כוללת ומקיפה הביאה את החושבים הגדולים להקדיש תשומת-לב ועיון מרובה גם לכח המחשבה האנושית וההכרה השכלית. ולפיכך אנו מוצאים בתולדות הפילוסופיה מתקופתה הראשונה ואילך יחד עם הנסיונות הראשונים של באור פילוסופי לחזיונות-העולם גם חקירת ההכרה האנושית, אפשרותה, מקורה וגבולותיה. בצד פילוסופי-הטבע אנו מוצאים בכל זמן לפחות איזו גרענים של תורת הכרה, אלא שעד ימי לוק באו החקירות הללו מעורבות עם שאלות מיטפיסיות ומוסריות שונות ולא הוקדש להן מדור מיוחד בתור מקצע פילוסופי בפני עצמו. בימים האחרונים נעשתה בחינת ההכרה האנושית—מקצע תורת ההכרה—לאחד המקצעות היותר חשובים במדע הפילוסופי. ולא זו בלבד, אלא שלדעת רבים מחוקרי זמננו—אין בכלל בפילוסופיה סופיה אלא תורת ההכרה ותו לא. לפי דעתם של הללו לא נתנו הפריבלימות המיטפיסיות להפתר ואין ביד הפילוסופיה לבא להכרת „מהות“ המציאות, כי אם תעודת הפילוסופיה והבדלה העיקרי מן המדעים המיוחדים הנסיוניים כלולים בהשתדלות לבחון את האכסיומות והיסודות, שאותם המדעים החיוביים נשענים עליהם.

ברם, גם אם נחשוב למוטעית את הדעה, שהכרה מיטפיסית היא אי אפשרית בהחלט, הנה נודת בהכרת, כי בחינת ההכרה היא מקצע חשוב מאד בתורת הפילוסופיה וקודם בסדר הטבעי לשאר המקצעות. תורת ההכרה שואפת לבחון את ההכרה האנושית ולנתחה, כדי לדעת את מקורותיה וגבולותיה, והעיקר—כמה מן „האמת“ יש בה. באופן זה מתחלקת תורת-ההכרה הכללית לשני פרקים: א) הפרובלימות והשאלות, ע"ד מקורות ההכרה, זאת אומרת, באיזו אמצעים אנו משתמשים לשם השגת ידיעה אמיתית ע"ד הסביבה, שבה אנו נמצאים וע"ד חיי-הנפש שלנו, בחושים או בשכל, באינטואיציה או בהשתקעות מיסתית בתוך עמקי המציאות וכו'. ב) השאלה ע"ד אפשרותה של הכרתנו, כלומר, עד כמה ואם בכלל אפשר לנו לבא לידי השגה „אמיתית“ וידיעה נכונה במהות העולמות החיצונים והפנימים וחזיונותיהם, ומה הם תנאי ההכרה האמתית והדרכים המובילים אליה. אבל מיד בצעד הראשון על דרך זו אנו נפגשים בקשי מרובה ובסתירה פנימית. אמרנו: תורת ההכרה שואפת לבחון את ההכרה האנושית, המדעית או ההמונית, כדי לדעת כמה

מן האמת יש בה, אבל במה אפשר לנו לבא לידי הכרת ההכרה? מה הוא קנה-המדה למד בו את הכרתנו כדי לבחון את אמתתה וערכה? הלא גם בחינת ההכרה ונתוחה אינם יכולים להעשות אלא בתוך ההכרה ובאמצעותה, א"כ-ערבך ערבא צריך! אם מתחייבים אנו לבלי לקבל שום הכרה בלי בחינה קודמת, באיזו זכות אנו טאמינים באמתותה של בחינה זו, שגם היא אינה אלא מין מיוחד של הכרתנו? לפנינו איפא מעגל-קסמים, שלכאורה אין ממנו מוצא.

ידועים דברי הגל, שהאומר: איני מאמין בהכרה האנושית עד שבחנתיה, הריהו כאומר: איני יורד אל תוך המים עד שאלמד את תורת השחיה. לפי דעתו צריכים להזדיין, באמץ רוח להכרת האמת" (מוט צור ווארהייט). גם בימינו קמו מתנגדים לתורת ההכרה מחמת הטעם הנ"ל, והקנטינים החדשים מבית מדרשו של הרמן כהן מצד השני מתעמלים לבסס את תורת ההכרה על יסוד חריפות, אמנם, עמוקה אבל רחוקה, לפי דעתי, מן האמת. לכן מן הראוי לחפש תשובה אחרת על השאלה האמורה ויותר קרובה אל האמת. להלן נדבר בפרטות על מהות, האמת" ותנאי ההכרה הנכונה, לפי שעה כוונתנו רק לרמוז בקצרה על פירושו של המושג, "הכרה אמתית" ומה היא התכונה, העושה את ההכרה לאמתית. דעה אמתית או משפט אמתית הוא זה, שמכריח אותנו להסכים לו ולהודות לו בלבנו. כל משפט וכל החלטה המעוררים בנו ודאות, שאין אנו יכולים לערער עליה, הרי היא אמתית; כל משפט, המצטיין בוודאות מוחלטת, שאינה מנחת מקום לערעור, כל החלטה, הכוללת בתוכה הכרח להתקבל על שכלו של כל בעל דעת נורמלית, היא אמתית. להלן נראה כי גם ההתאמה אל המציאות והנסיון הוא תנאי ל"אמת", והאיבידנציה של המשפטים האמתיים, בזמן שהיא הגיונית ולא פסיכולוגית בלבד, צריכה להתבסס על אותה ההתאמה אל המציאות והנסיון. כאן אנו מרמזים רק על רגש האיבידנציה הפנימית, שהוא אחד מן התנאים הראשיים, העושים את ההכרה לאמתית. דומה לזה אמר דיקרט, שכל הכרה בהירה וברורה היא אמתית. יודע אני כי המומחים בזלפולי הבקרת הקנטית, נייעו ראש ויראו בקריטריון זה של האמת, "פסיכולוגיסמוס" גמור, והמתונים יאמרו, שאין שטות ושקר שלא הורגש פעם בזמן מן הזמנים בתור ודאי ומחויב, חוץ מזה נראה קריטריון זה אינדיבידואלי יותר מדאי, שהרי מה שאצל האחד הוא מחויב, נחשב בעיני אחר אפשרי או גם נמנע, ומה שנחשב בזמן זה לודאי עלול להתבדות או ליפול בגדר הספק. האמת תהיה איפא רילטיבית וצפויה לשינויים, אבל מה נעשה וקריטריון אחר אין! לכשתר-צו הרי אין ה"אמת" עצמה-כלומר האכסיומות ההגיוניות המונחות ביסודו של המדע-משתנה כלל, ומה שאנו רואים חלופים בהדעות ובהמשפטים לפי רוחו של כל דור, אין זה אלא מחמת השתנות הרשמים החושיים, המשמשים ג"כ בסיס לאותו המשפט או לאותה הדעה, שהרי כל משפט נוסד על איוו אכסיומה הגיונית בצרוף רשמים חושיים ידועים, ובכן רק הרשמים החושיים משתנים, ואילו ה"אמת", כלומר ההכרה ההגיונית המשמשת בסיס לאותן הדעות, היא נצחית ומורגשת תמיד לרוב בנ"א נורמלים בתור ידיעה מוכרתת.

ואם כן על השאלה: מאין אתה יודע שאותה הדעה המקובלת אצלך בתור
ודאית ומוכרת היא אמיתית? אשיב: פשוט, מפני שאין אני יכול לצייר
לעצמי את ההפך ולפי שאני מוכרח לקבלה בתור „אמת“.

מתוך האמור אפשר גם להפיץ אור על תעודת תורת ההכרה. תורת
ההפך משתדלת לנתח את ההכרה האנושית באותה הצורה, שקבלה במקצעות
השונים של המדע, ולהפרידה, לחלקיה, כדי להוכיח כמה יש בה מן היסודות
הודאים והאיבידנטים, כמה מן הקרובים לודאי, וכמה מן הטעות שבאה
מחמת אסוציאציה פסיכולוגית מוטעית או מסבות טבעיות אחרות. כי גם
מנקודת השקפתנו הפסיכולוגית, יש לנו רשות להבדיל בין הכרח שכלי
הגיוני ובין נטיה פסיכולוגית. ההכרחיות המונחת במשפטים כשהם לעצמם
ואינה תוצאת המצב הפסיכולוגי הפרטי של יחיד פלוני אלא מקובלת אצל
כל אדם, הרי היא הגיונית בהבדל מן הנטיות האינדיבידואליות, שהן רק
תולדות מצב פרטי ידוע, ברם האדם נפעל וחי לא רק ע"פ הכרתו השכלית,
שהוא משתתף בה עם רוב בני א, אלא בעיקר ע"פ רצונו ונטיותיו, ולפיכך
יש שהוא מקבל אינו דעה (לאמתית תחת השפעתם של הגורמים האמורים ולא מפני
האיבידנציה השכלית שבה. הלכך על החקירה האוביקטיבית של תורת ההכרה
לבקר את היסודות הראשיים וההנחות הסיסטמטיות, שעליהם המדע נשען,
כדי לראות כמה מן ההכרח השכלי יש בהן וכמה מטעות הדמיון והנטיה
הפסיכולוגית. לפי הבנה זו אין כאן כלום מן אי-האפשרות וממעגל-הקסמים
שהזכרנו למעלה. הבחינה של היום משתדלת לבקר את ההכרה של אתמול,
כדי להבחין כמה מן ההכרח הפנימי וההגיוני היא כוללת בתוכה. עבודה זו
אמנם פסיכולוגית היא בעיקרה, אבל אין היא מאבדת את השיבותה, כל זמן
שלא עלה לטרנסצנדנטליסמוס (הדעה, כי ערכן של האלכסימות מונח במה,
שהן מאפשרות את המדע) של הקנטיאנים להראות על קריטריון אחר יותר
מניח את הדעת, אין לנו לותר גם על ה„פסיכולוגיסמוס“, וסוף סוף גם רוב
הקנטיאנים מוכרחים לפנות, בצר להם אל רגש האיבידנציה והודאות
המורגשת לרב.*

מתוך ההשקפה הפסיכולוגית האמורה אפשר, לפי דעתי, למצא פתרון
גם לחידה הסבוכה „חידת האמת“. גם שאלה זו לא זכתה לפתרונה הפשוט
והטבעי מפני עב הענן של פלפולים יתרים ועמקנות חסרת יסודות ועלאת. את
מיטב הכחות הקדישו המעולים שבמין האנושי לבקשת האמת והשגתה. האמת
מהי? לפנים היו רגילים להשיב על שאלה זו: אמת היא זו המתאימה אל
המציאות. אבל לאיזו מציאות? לזו המתגלה באמצעות החושים או השכל?
להופעה או להדבר כשהוא לעצמו? ובכלל, כיצד אנו יכולים לדעת אם

* לא נעלם ממני, כי הרבה מן האלכסימות המדעיות אמתותן וערכן מונח באמת בזה,
שרק על ידן נעשית קונסטרוקציה המדע אלטרית, אבל כחנתי כאן להראות שגם אלה אינן
העשיות לגמרי מיסודות פסיכולוגיים ואין לשחרר אותן משיכותן אל הרוח האנושית. אמתות
שאינן לחן כל יחס אל הרגש האיבידנציה הן בגדר אי-האפשרות, וזו אמילו בזמן שהיא הגיונית
וענינית, הריהי אחת מן העצמות החיים של הרוח האנושית.

הכרתנו מתאימה אל המציאות אם לא? הלא אין המציאות מתגלה לנו אלא בתוך הכרתנו ואיך נוכל לדעת אם ההכרה מתאימה אל המציאות שמחוצה לה? פדי להשוות את ההכרה עם המציאות במדה המאפשרת את בחינת התאמתן, הרי נחוצה לנו נקודת השקפה שאינה לא בתוך ההכרה ולא בתוך המציאות אלא מחוץ לשתייהן יחד. אבל היש לנו האפשרות לצאת מחוג הכרתנו ולחדור אל עמקי המציאות שמחוץ לה, כדי להשוותה אל ההכרה שלנו? אנו איננו יכולים לדון אלא על אותה המציאות שהננו מביטים עליה מתוך השפופרת של הרגשתנו ושכלנו אנו ואין לנו דרך אחרת לבא להשגת המציאות חוץ מהכרתנו האנושית, ולפיכך אין כל אפשרות לבחון את אמתותה של זו ע"י השואה עם המציאות שמחוץ לה. הקריטריון של האמת אינו יכול, איפא, להיות התאמתה אל המציאות האוביקטיבית. חוץ מזה כרוך קשי מרובה באותו הקריטריון של ההתאמה אל המציאות, שהמפולסלים ביותר שבין הקנטיאנים החדשים העירו עליו. גם ההחלטה, שסמנה של האמת היא התאמתה אל המציאות, צריכה להתקבל אצלנו בתור „אמת“ מהו איפא הקריטריון של „אמת“ זו? נניח כי הקריטריון של האמת הוא התאמתה אל המציאות, אבל מהו הקריטריון של קריטריון זה עצמו? מתוך מה אנו מבחינים את אמתותה של ההחלטה שכל אמת צריכה להתאים אל המציאות? הגדרת מהות האמת מסתבכת בסתירות ומבוכות. בימינו הביאה מבוכה זו לידי התחדשות הסופיסטיקה העתיקה בתמונת הפרגמטיסמוס מיסודו של הפסיכולוג האמריקני וויליאם ג'מס. אמת, לפי שיטה זו, היא הכרה, המביאה לידי תוצאות מועילות בחיים המעשיים. ואף שהרבה חוקרים חשובים נוטים אחרי דעה זו ודנים עליה בכבוד ראש, הנה כל אחד מרגיש בלבו, שאין זו אלא בדוּתא וזיוף החיים; הרגש הפנימי מתקומם נגד הורדת ערך האמת ושטטוש הגבולים שבין אמת ותועלת. מהי איפא האמת? כמדומה שאם לא נרבה בפולטים סבוכים ועמוקים יעלה בידינו למצא תשובה לשאלה זו. קודם כל עלינו להעיר כי אין המלה „אמת“ מסמנת איזה עצם קבוע וקיים בפני עצמו, אלא תכונתם ואפים של משפטים ידועים. המלה „אמת“ אינה אלא הפשטה כמלים: חכמה, גבורה וכיוצא בהן. וכשם שאין חכמה בעולם אלא אנשים חכמים, כך אין אמת בעולם אלא דעות ומשפטים אמתיים. בין ההחלטות והמשפטים הרבים שאנו מוציאים בהתבוננו בעולם ובחיים, יש כאלה, שאנו מוכרחים ליחס להם את התאר „אמתיים“ ויש כאלה שהם נעדרים תכונה זו, ישנם משפטים, הכוללים בתוכם את הכרחיות ההסכמה וההודאה בהם. בזמן שאנו שומעים איזה משפט שהננו מכנים אותו בשם „אמתי“, הננו מרגישים בקרבנו הכרח פנימי, פסיכולוגי או הגיוני קונסטרוקטיבי, להאמין בו ולהסכים לו. משפט אמתי כצטיין באותה הודאות, שבה הוא מתגלה לנו ובאותו הכרח ההסכמה, שהוא מעורר בנו, וכנגד זה מעוררת בנו החלטת—שקר רגש של מחאה והתנגדות. המשפט האמתי מתגלה לנו בתור בעל תכונה ודאית באופן שברור לנו כי לא רק אנחנו, אלא כל מי, שחוננו בשכל וחושים נורמליים, מוכרח להודות בו ולקבלו בתור ודאי.

ברם הרגשת האיבידגציה הפנימית של המשפטים האמתיים וההסכמה הכללית הכרוכה בהם אינה מקרית ותולדת הפסיכולוגיה האינדיבידואלית של הפרט, אלא תלויה בתנאים אובייקטיביים כוללים, וכשנתבונן נמצא כי אלה הם: א) ההתאמה אל חוקי המחשבה וההגיון. כל משפט המתנגד לחוקי ההגיון הפורמלי, כל משפט הכולל סתירה בתוכו אינו יכול להתקבל בתור אמתי, כי הוא מונע בעד אפשרות הקונסטרוקציה המדעית; אי אפשר לבנות את בנק המדע על יסוד מושגים, המסמנים פעם ענין ידוע ופעם את הפכו. משפט כזה מעורר בנו אותו רגש המחאה וההתנגדות שהזכרנו למעלה. ב) ההתאמה אל הנסיון, לא אל המציאות כשהיא לעצמה" אלא אל הנסיון האנושי שלנו. כל משפט המתאים עם הנתון לנו בנסיון האנושי ואינו מתנגד לחוקים היסודיים של ההגיון הריהו אמתי בהחלט. למשל, המשפט: לפני ניר לבן הוא אמתי, לפי שהו מתאים עם הנסיון ואינו מתנגד לחוקי ההגיון; שבאמת מרגיש אני עצמי הרגשות כאלו, המכונות בפי בשם "ניר לבן". השאלה הספקנית אם באמת הניר הנהו לבן או רק אחיות החושים, אין לה שחר, שהרי במלה ניר לבן אין אני מסמן שום, מציאות חיצונית, שום דבר כשהוא לעצמו, אלא קבוצה הרגשות ידועות שהנן נתונות לי בהוה, באופן שאין בהן מקום לספק כלל וכלל. ההרגשות מסתדרות בסדר ידוע ומתרכבות בצורה ידועה, התכונה היסודית העושה אותן ל"דבר" חיצוני היא זו שהן מתגלות לא ברצוני, ולא באמצעות ציורי דמיוני, אלא בעל-כרחי בתור "נתון", ואין בידי לא לבטלן אם ישנן ולא להמציאן אם אינן. בכלל יש צורך להטעים כלפי הסקיפטיציסמוס, המתאמץ להטיל ספק בכל תכן ידיעתנו, כי החושים אינם עלולים לסעות כלל, ההרגשה בתור בת-כך אין בה מקום לטעות. אמנם הקנה הטבול במים נראה כשבור ורצוף, בעוד שבאמת אינו כך (המשל השגור בפי כל בעלי הספקנות בכל הדורות), אבל כוונת הדברים היא רק זו; אם אמשש את הקנה בהיותו במים לא ארגיש הרגשת משוש של קנה רצוף למרות מה שלענין הוא מתראה בתור שבור, ברם הרגשת הראיה במקומה עומדת ואין לנו רשות לכנות את תחושת השבר של הקנה בהיותו במים בשם טעות של חוש-הראיה. ההבדל שבין קנה שבור, באמת" ובין נראה כשבור הוא רק זה; אותו הדבר שאני מכנה בשם "קנה שבור באמת" נקרא כך, מפני שעל יסוד עובדות שונות יש לי הרשות להחליט כי הרגשת השבר של הקנה תגלה לפני לא רק ברגע הנוכחי, אלא גם בעתיד, בעוד שהקנה, השלם" הטבול הוא רק, נראה כשבור", זאת אומרת, הרגשת השבר מתגלה לפני חושי רק בהיות הקנה במים ואם אוציאהו מן המים תעבור הרגשת השבר, וגם בעודו במים רק חוש הראות מרגיש את הרגשת השבר, בעוד שהרגשת המשוש של שבר וכל שאר החזיונות המצויים אצל קנה שבור באמת, אינם מתגלים כאן, אבל את הרגשת-הראות של השבר כשהיא לעצמה, אי אפשר לסמן בתור בלתי נכונה. בהרגשה החושית כשהיא לעצמה אין מקום לטעות; לטעות אפשר רק בהקס שמקשים על יסוד ההרגשות החושיות על העבר או על העתיד. ההרגשה הנתונה ברגע הנוכחי אי אפשר לה להיות, בלתי נכונה.

רק התקוות שאנו מקוים על יסוד ההרגשה הנתונה (בהוה) כלפי העתיד, אפשר להן להראות בתור נכזבות, רק ההשערות שאנו משערים על יסוד הנתון עכשו כלפי העבר, יכולות להיות מוטעות. המשפט המתאר את ההרגשה הנתונה בהוה הוא בהכרח "אמת" בזמן שהוא מתאים לה, אמנם חוג ההרגשות הנתונות בהוה מוגבל מאד ומצטמצם בגבול צר מאד גם במקום גם בזמן, ולכן באמת מספר המשפטים הכוללים בתוכם אמתיות מוחלטת היא קטן לפי הערך. משפטים המתגלים לנו בתור איבידנטיים בהחלט, מעטים הם; כל המשפטים הדנים על העבר והעתיד, על מעשים שקרו במקומות רחוקים, או על חיי הנפש של חברי, חסרים הם. אותו רגש האיבידנציה, אותה הודאות הברורה בהחלט ומתבססים, כידוע, בעיקר רק על אנלוגיה מיוסדת על חוק הסבתיות. דרישת-החוקית שבנו, פוסטולט-הסדר הנטוע בשכל האנושי דורש שעל החזיונות יהיה טבוע חותם של סדר חוקי. שני חזיונות שהיי מקושרים בעבר יגלו לפני חושינו בבת אחת או בזה אחר זה, אנו מיחסים להם סדר כזה גם בעתיד, ובהגלות החזיון הראשון מחליטים אנו את מציאותו של השני למרות מה שאיננו בגדר מציאות ודאית נתונה בהוה. דוגמה: העויות של בכי וצחוק, שאנו דנים על פיהן אצל חברינו בכח נסיונותינו העצמיים על מעמדים נפשיים ידועים, אם בדרך כלל אפשר לאמר שהדרישה שהחזיונות אשר סביבנו לא ישתנו פתאם בלי כלל חוקי ובלי סבה, היא יסודה של כל אותה הידיעה האנושית העוברת את גבול הנסיון האינדיבידואלי של הרגע הנוכחי, רק על יסוד דרישה זו יש לנו רשות להקיש מן העבר על העתיד, מן ההוה על העבר וכיוצא בזה. ברם ודאיות מוחלטת אין עוד בכל זה, יש פה רק אומדנא קרובה לודאי וממילא יש כאן מקום לטעות, שהרי אפשר שהקשר שנגלה לנו בין חזיונות ידועים נוסד על איזו טעות והקש בלתי נכון; או אפשר שהיה רק במקרה ובעתיד לא יתגלה קשר זה וכיוצא בדבר. אבל משפטים הדנים על ההוה, על הרגע הנוכחי ומתאימים אל הנסיון כלומר אל ההרגשות הנתונות וגלויות למי שמביע את המשפט, הם בגדר האמת המוחלטת ואין בהם מקום לספק וטעות כלל. מתוך כל זה תתברר לנו מהות ה"אמת" על בוריה. השם "אמת" אינו מסמן שום עצם או דבר נמצא בפני עצמו, אלא תכונתם של משפטים ידועים, שתכנם מתאים אל חוקי ההגיון ואל הנסיון של הרגע הנוכחי, והם מעוררים בקרבנו רגש של ודאות ואיבידנציה, המכריח אותנו להסכים להם ולהודות בהם ואי אפשרות להודות בהפוכם. בכל פעם שהתאמה זו אל חוקי המחשבה והנסיון מתבררת לנו, מתעורר עמה גם רגש האיבידנציה והודאות שממלא את כל חדרי נפשנו ואינו מניח מקום לשום ספק ופקפק. אותה ההתאמה אל ההגיון והנסיון מוכרחת להיות ידועה ומכרת לשכלנו ותודעתנו כדי שתהא מסוגלת לשמש בסיס לאותה האיבידנציה והודאות, תנאי הכרחי להתעוררות האיבידנציה בקרבנו הוא התבררותה של התאמת ה"אמת" אל ההגיון והנסיון, לשכלנו; עם חסרונה של ידיעה זו אין ודאותה של האמת מורגשת לנו, אבל ידיעת ההתאמה תגרוור בהכרח את הכרת החלטיותה של האמת בצרוף ודאותה הפנימית. מכאן פתרון גם לשאלה המפולפלת שהזכרנו

למעלה בשם הקנטיאנים החדשים. שהרי באמת גם אמתות הקריטריון של כל המשפטים האמתיים מקורה באותה ההתאמה אל המציאות, זאת אומרת, אל הנסיון הנתון. גם המשפט: "כל המשפטים האמתיים מתאימים אל ההגיון והנסיון", הוא אמתי רק מפני שגם הנא מצדו מתאים אל הנסיון, מפני שבאמת כך הוא במציאות הנסיונית; מפני שמתוך הבחנה פסיכולוגית ובקורת חיי הנפש יוצא, שכל המשפטים האמתיים מתאימים אל הנסיון, או יותר נכון, הכרת אמתותו של איזה משפט והרגשת האיבידנציה מתגלה לי בתור תוצאה מוכרחת של ידיעת ההתאמה שבינו ובין הנסיון. כאן אין מקום לשאלה מהו הקריטריון של הקריטריון? כי הכל תלוי בהתאמה אל הנסיון וברגש הודאות הבא בעקבה ובסבתה. אמנם שוב יטענו נגדנו שאין כאן קנה מדה, "הגיוני" אלא פסיכולוגי אינדיבידואלי, אבל סוף סוף גם כל אותם הקריטריונים ה"הגיוניים", שנסו הקנטיאנים להציע, מתבססים בעיקר על האיבידנציה הפנימית. קריטריון אחר שהוא מתרומם מעל לחיי הנפש של הפרט אין. (1)

כדי להשלים את הענין עלינו להוסיף עוד מלים אחדות ע"ד הידיעה הנוסדת על הזכרון. גם הידיעה הבאה מתוך הזכרון מצטיינת במין אבידנציה ודאות מורגשת, שאין צורך ואין יכולת להוכיח את אמתותה בראיות הגיוניות ופולפולים שכליים. ובנידון זה היא דומה להרגשה החושית בת הרגע הנוכחי. כשם שאין צורך ואין אפשרות להוכיח "ע"פ ההגיון" כי לפני עכשיו ניר לבן, כך אין צורך להוכיח ע"פ השכל כי אתמול אכלתי מאכל פלוני. דברים כאלה אין ההגיון מחייב אותם ולא שולל אותם; אי אפשר להראות ע"פ השכל לא את מציאותם ולא את העדרם. בזמן שהם מתגלים לנו, הרי הם מעוררים בנו אותה האיבידנציה. ששום הגיון שבעולם לא יוכל להוכיח את הפכסם. בכל זאת יש הבדל בין הידיעה המתבססת על הזכרון ובין ההכרה חבאה מתוך הרגשות חושיות נתונות ברגע הנוכחי; כי בעוד שבזו אין שום מקום לספק וטעות כמבואר לעיל, הרי הזכרון בכלל אפשרות הטעות. יש אשר אני חושב בברור כי אתמול עשיתי מעשה פלוני, ואח"כ אני בעצמי עומד על טעותי. הידיעה הנוסדת על הזכרון, יש בה מקום לטעות, ובכל זאת בזמן שהזכרון חי ומורגש ללב, יתקפנו רגש הודאות והאיבידנציה באופן ששום הגיון שבעולם לא יוכל לעורר אף צל של ספק באמתותו.

היוצא מכל האמור כי שלש מדרגות להכרה. (א) הידיעה הנוסדת על התחושות הנתונות בהווה, בזו אין שום מקום לספק וטעות. (ב) הידיעה הבאה מתוך הזכרון האינדיבידואלי, כאן יש כבר מקום לטעות וספק, אבל על הרוב היא מצטיינת באיבידנציה קרובה למדרגה הראשונה. (ג) הידיעה הבאה מתוך אנלוגיה מיוסדת על חוק הסבתיות. זוהי אמנם בעלת איבידנציה פחותה מן הקודמות, אבל ידיעה זו משמשת יסוד לכל מדעי הטבע וההיסטוריה, ולמין זה של הכרתנו שייכים כל אותם החוקים המדעיים, שאינם פורמליים בלבד, אלא מרחיבים את חוג ידיעתנו. יש עוד מינים של הכרה כמו ההיפותיזה המדעית, ההשערה המיטפיסית והאינטואיציה וכ"ו, אבל אין אנו אומרים לבאר עכשיו ענין זה בפרטות.

¹ עיין הפולימיקה של זיגהרט נגד הוסטרל ב"לוגיקה" חלק ראשון עמוד 24

שיר בקעת-ההרים.

(בעקבותיו של נודד העולמות הקדוש: אדי אנדרה
 ובבקר הלז של היקיצה הנשגבה
 בבקעת ההרים שם דומם אשכבה
 ואקשיב להמית עברי.

שתי מצבותי: שני הרי הרזים,
 ועליהם שני שומרים: ישישי ארזים
 נצחיות עלי ינשמו.

קדקדי השטוף לא יחלם עוד חלם,
 ומנוחה לבנה אט תפלל לי: שלו
 והרי ינדעזעו בשירה.

הר גרזים:

נשמות נלקחות ובסימת עלמות -
 מבטני יצאת נזיר אל הנקמות.
 מלשדי יבקת חלב שירי התנובה
 המפרה לברכה שדי שכינה עלובה;
 בחרונה הנחנק שהתפלץ לא זכה
 אנכי תססתי, אני הר הברכה
 ואני הולדתיה לעמק התנומה,
 נשמתה, אמללתי, ובי תרד דומה,
 הנפש, בן-אוני, והשרש עצביך
 ברוכה ביאתך וברוכה צאתך.
 הסער התחולל, החמה שפוכה,
 ברוכה שירתך, ברוכה, ברוכה,
 וברוכה תקותך המתה, השבויה -
 ויענו הארזים!

- הללויה!

הַר עֵיבֵל

מְשׁוֹרֵר מְאוֹרֵר שֶׁ שָׁחַר וּנְכָאִים,
אֲנִי הָעֵלִייתִיךָ מֵאֶרֶץ הָרְפָאִים,
מִמְּנֵי נִקְרָת בֶּן מֵאֲרֵה חוֹבֶקֶת,
הַמְפַכָּה מִשְׁאוּלֵי וּבִלְתֵי פּוֹסְקֶת;
שְׂפֹכֶת חֲרוֹנָה - אֶף-מִי אֶתְךָ חָרָה?
מִי חָשׂ פֹּה לְמִשְׁאָ וְשָׁעַר מִי סִמְרָה?
צֵל נִרְדָּם עֲרֻצָּת וּתְשִׁיר מְרֹדוֹת,
אָהָה, כִּי הִקְזְלָה פֹה נִצְחָה לְדוֹרוֹת,
אָהָה, כִּי הִקְאֵתִי כָּל פִּחְדֵי מִתְהוֹמוֹ
וְלֹא זֶה וְלֹא חָרַד אֶף כּוֹכֵב מִמְקוֹמוֹ,
אֲבוֹי לְנִשְׁמֶתְךָ הַמוֹגָה, הַשְּׁבוּרָה,
וְאֲרוּרָה מִיתְתְּךָ, אֲרוּרָה, אֲרוּרָה,
וְאֲרוּרָה שִׁירְתְּךָ הָעֲלֵגָה, הַקְרוּעָה -
וַיַּעֲנוּ הָאֲרוּזִים:

- הַלְלוּיָהּ

הַר גְּרִיזִים:

מִי שֶׁטַף תְּעֵלָה לְבִרְכָה שׁוֹטְפֶת?
זֶה אֵלֵי הַמְבֹרָךְ, אֵל תִּקְוָה נִשְׁקֶפֶת,
לְשׂוֹא לָךְ הַשְׁתִּיקָה, לְשֹׁקֵר הַמּוֹת,
לֹא יֵאבֵד אֶף הִגָּה לְרוּחַ נוֹשֶׁבֶת;
שָׁכַב נֹא בְּמִנוּחָה בְּרַחֵם הַמְחַר
וּחִכָּה שׁוֹב לְדַתְךָ, וְחֵלֶם כִּי יֵשׁ שֹׁקֵר,
וְאֲשֵׁרֵי הַכּוֹעֵס וְכֹעֵסוֹ שִׁיר חַיִּים,
וְאֲשֵׁרֵי תְנוּמָתְךָ שְׁבַע שְׁבַע עֵתִים
בְּפִטְפוּט תִּינוּקוֹת וּבְשִׁרְיָרִים עֲלִיזִים,
בְּרוּכָה הִיא הַתְנוּמָה בְּבִטָּן הַר גְּרִיזִים,
וּבְרוּכִים יִסְוֶרְיָךְ מִמְתִּיקֵי כָל-חַן -
וַיַּעֲנוּ הָאֲרוּזִים:

אָמֵן, אָמֵן.

הר עיבל:

מי מגרה עצבים נרקבים ודוויים
לסער שיר-חיים בפנים חפויים?
מי מצית מלחמה בלב שהתפורר?
זה שד: הר עיבל הארור, המאורר,
לתנועה יוקדת, לחיים קווית -
פה שירה רק אחת: המיתה, המיתה,
פה נבואה רק אחת לאחרית הימים:
עצם שתי עיניך נרקב לעולמים,
ארורה צפיתך בן עם-הסגורים,
היה דומן ונבל תהום אדמת-אחרים
ותהי נא תקותך לחריקת-השן -
ויצענו הארזים!

- אמן, אמן.

יתומה פרועה:

אשתוללו החלומות
ונסרחה הדעת -
אלפי כברות-ארץ
דלגתי כמשנעת -
מי עצם העינים?
מי שם קץ לחיים?
צחוק אלפי שדי מות אנכי פה שומעת -
מי מפריעה פה הדממה?
מי מקונן פה בקול?
הסו הררי זקן,
פה דם נאלם הפלו!
ותכלת השמים לקרעי-סחי נקרעת -
מי פה עץ יארו?
מה פה תפלה תפלה?
הרקבו באפלה -
יפעת-אור שחורה ממרום פה שופעת -

ובחשכה זו איומה
ישתחר רק שמי -
אנכי היא נשמתו,
אני, אני, אני!
אני קדשתי חיי השחורים-האדומים
אני מסכתי רעל באלה העלומים,
ובלבו אני הייתי הרקב. החולעת -
אני הייתי אשרו,
אני היא זו המארה,
אני הרקתי כוסו -
לגמרי ובמהרה,
אני חתמתי עליו
תו-קון ויגון-עד:
קר מקפיא בתמוזו
ואש בתקופת שבט,
ואני הייתי מקורו לשירתו הנובעת -
אלפי כברות-ארץ דלגתי כמשגעת,
ארץ, תני לי דמי, השיבי לי את זה
לי הוא זה הלבב,
לי הוא זה הפה!
לי הן השפתים, העיניים לי הן,
בשם הדם האדם השבעתין ואשביעון! -
ולי הוא זו המארה שבקרבו שם יושבת,
ולי הוא גם המות -
רק אני יודעת,
רק אני יודעת מה-לו, מי לו, מי הוא
לי הוא זה הפלא,
לי הוא, לי הוא, לי הוא!
האבדו כל מסביבו, ארזים, הרים, רמים -
לי הוא לעולמים!..

כסופים.

ארבעים יום, קודם שנולד בן-אדם, מנהמת כיונה בת-קול בשחקים: וי לוי
 שהנני מגרש אותך מתחת כסא כבודי, שתהא כל ימך גוע מגעגועים
 אלי, כמה אל הקדושה אל הטהר, ואינך יכול להתדבק בי:
 תהא תועה לבקש את אור-הגנוז, ויתעוך בגיא-צלמות. תתענה נפשך,
 ותתעטף בקדושה לעלות אלי, צללי ספק יעממו את צרופי כוונותיך הזכות.
 תבער אש עצורה בעצמותיך, תרים עיניך לשמי זהר, ילגלג מי
 מאחורי ערפך, ויהפך שפירר לקדרות אפורה:
 וי לוי!

וכשמגיעה שעת יציאתו של הילד לעולם, נוטלת השכינה פנינה ממחרותה
 והיא ספוגה נגה, כנטף בדלת, כצליל נבל, מחבקתה ונושקתה פרידת אהבים,
 וכתות של מלאכים, העומדות מימינה, מליטות בכנפיהן עיני תוגה תכולה,
 פורשים ובוכים:

וכשהילד נולד יורד וילון על מלכות הרקיע, ומתוך עיני העולל משתקף
 יגון חרישי המקנן בהויתו החדשה, והוא צופה סביבו לתוך מחשכי סנורים,
 ומתפוח: על הנגה שחדל, על הנגינה שפסקה, והאם שהרתה את החלום,
 שפרכס במעיה פרכוס כלפני התגלות, ויסק. על לחייה חורון צנוע, חורון נזירה
 מתפללת, רחמיה נכמרים, והיא מרגישה בצערו של יונקה המפרפר, ובתחנונים
 על אבדה שאינה חוזרת, תשתיק את האבל הקטן, הנושא בחבו צער צורב.
 והוא הולך וגדל, ומגדל בעיניו החולמות קטעי נגון, מעל סלעים;
 מתילל בכאב לתוך חיקם, ונושא עינים מעורפלות למרחקי המית ים, ונפשו
 הנכאה משתפכת, אז יפרק סלעים בזרועותיו האמיצות אל תוך מרדני הסתערותו.
 ויש שהוא מתקפל בוית עם חשכה, דמדומי חמה מרעידים נימי רו בחללו של עולם,
 והוא מקשיב לעצב המפרפר בפנימיותו, ולפתע, מתרפדים ממעל-לו שחקי קטיפה,
 בצלילי אורה, וכל כוכב וכוכב, רוקם חוטי-כסף, המהדדים, קולות, ספוגי דממת כמיה.
 והוא כה הוזה גלוי-ענים, מהבהבים נפנופי אברי-כרובים, והוא מרגיש
 את המתיקות הנשכחה, של הנשיקה המרוטבה על שפתיו; מתמר ועולה בענן
 של השתוקקות אל מקדשו שגרשוהו משם.

ולאט לאט, כוכבי-זהר הולכים וכבים, פוסקים. מיתרי זמר באמצע
 תרועתם, ומערטלים כהן, מבגדי-פז, המקטיר מחתת יחודים בפנים ההיכל.
 והוא כה צועד טרוף תעתועים לטבורו של עולם, פרוע שער, בלחיים משופות,
 מקפץ על הרים, ופורט על כנורו קטעי נפש לפני עוברי-דרך, ובנגהות שחר
 הוא מריק עסיסי טללים על ראשי בני-אדם, מקדש את היום בקרן זהב,
 עושה מחול שבת. מתלבש בענני ארגמן-שקיעה, משרה רשרושי משי בדומית
 תפלת מנחה, ומוריד אופנים בעלי כנפי-ורד, והם צוהלים, חוגגים את היום
 בפיות-דגים, ובגבלים-מרוטטי שירה. וחג הוא הופך לאבל, חוגר שק, מזרה

אפר על שמי-תכלת, גוף גוילים על היכלים מחרבים; ויושב וחורט
בחרט דם על גוו תאנית-עולם.

ובלילות-סחר, בשעת עלות תבל בטבילה, בתוך כסף כמהון, אז הוא
מטיל עצמו לאדמה, כובש פניו בקרקע, נוהם, יללת נמר, ומבלבל מלאכי
השרת בשעה שקושרים כתרים לפני הקב"ה.

ולדי בראשית חרדו לשאגת הסער, לדמית הליל התולה ערגונים על
מדברי-זהב, ומלילות נדודים בלי שינה בשעת הסתכלות, לקחו טיט, לשון,
וגבלו בכל רגב ורגב גושי צער, וצלמו אלים, קשטו אותם בפאר געגועיהם,
וקטרו מר לבם.

ולהבת פרפורי כמיה נתעוררה קרבם, והתחילו לרקד סביבם, רקוד
של התפשטות האברים, להטו באהבה עוגמת עד אין קץ, עד שנפלו ארצה
מרב התלהבות בשנת שרון רווית-ועוועים.

וכשקמו פג יינם, ורחשה בהם ריקניות של עצב בכיני; התפללו קורסי
ברך לפני האלים על מעט שקט נפש וכשהלך דממו ערטילאים, פרוקי
געגועיהם, וזהב תכשיטיהם הועם, אז קמן עליהם ושברום.

ותעו על פרשת דרכים, פרומי-לבבות עם כתיית תרפים בידיהם.

ובכל אתר ואתר, ישנם גסתרים, מחונני תכיסת-צער, וצמאון מדברי, מקוננים
בלילות חצות, ותלת-ליהם שרויי בבואות-מסתורין, מתרפקים נגד סהר זהרורי
ואינם יכולים לנגוע בו, אז הם נוטלים כד, עם פת קבר על שכמם, פורשים
מן הישוב ומתבודדים תחת תמר אצל ברכת מים. ובשעת התלחשות בין
שמים וארץ שמשעולי כתם—מסתלסלים מכשפים לדבירי-חשמל, הם מושחים
ראשיהם בפזי ערבות, ומתמרים, כה, חוריינים—עדינים—וקורן עור פניהם,
ומתיחדים עם אלהים, יורדים נאצלים מזיו השכינה, וככה מעטרים הם נכנסים
לישוב בלב מלא-תשוקות, ופעום-אהבה.

והישוב קודר, וזיום נבלע באבק מרכבות, והם מקריבים מתוך חבת
עולם את הוד צטרות ראשיהם ההולך ודועך, ונשארים, קרחים עם עקבי
אצילות, וכל ימיהם הם יושבים עטופי אבלות, ומזמרים את נגוניהם הנוגה
על עדי שנתפרק.

בפנה טווית סודות עומד נער לפני גמרא פתוחה, ופניו כמת קדוש,
ועומד ובוכה מעריגה, לבר יוחאי שנכנס לפרדס, ויצא מודהר כמלאך, והוא
שוכן בין חולות מדבר עטוף עמוד אש, ודורש רזין דרזין על מעשה מרכבה.
והפמליה של מעלה מונקת לפניו בחשרת-הדרה, ומסתכלת בלהטי צורות
שהוא יוצר.

נזירים עטויי אדרות שער, כורעים על רצפי שיש במנזרים גוטיים,
ובגוף ספוג-סגופים, מטהרים את עצמם להכנס למלכות שמים, פורשים הם
כפיהם אל הגואל, והחולם הקדוש דואה, רועף נרדי רחמים ואהבה לתוך
לבם הפצוע, ומסיר כתרו דרדרים ומכתיר כל ראש וראש.
והמצלה משידה צלצלי זהבי-עצבון על גויות הפרושים.

יש שסופת טהרה חולפת על פני האדמה שוברת, פוסגת ארמונות, ארוגי
קרי שצפוט, מסגדים, לפואי טומאה, ומזבחות שהקריבו עליהם בעלי מומים

לאל היפי, וכלם מתחבאים בחגוי כפים עד שיעבר זעם.
והתבל אונקת בהתבוססות דמי יצירה. ואנחותיהם של צדיקי ל"ו שבכל דור
ודור מולידות, מצמיחות על שדות ציה ענקים שתילי-נער, בעלי שרירים
שרשים, והם צועדים בזרועות משתרבות על חורבות, ממעל לתלי אשפה, שורפים
בהבל פיהם את הזקנה, מרעננים, מתדשים את היקום, מוצעים את הקפאון
הקרוש, מהפכים גביעי יין המולכנים לקדש זנות, ומפיהם מטפטף עסיס רעננות,
רוח של זקוק, ובעינים—כה צלולות, הם מבכים יתר עם נערה את חלומה
האבוד ומתאבלים עם טהר שנפגמה תפלתו.

ומן הישוב צולעים ערלי-לב על במות קריה, מריעים, הוי, ממרים!
פקטרי בעל, להזנות את היפי אתם אומריח?
ועומד מי, ומגחך בהתול ארסני—מצביע בגרמי אצבעות.
בוצינות דקרושה, הא?

ופרחי-הנביאים, דמיהם שותתים בקרביהם, מהדאבה שילדתם, נדים;
טעונים על כתפים-חשופות גלגלי עולמות של דוית-כסף, פוצחים בזמר, הולכים
שחוחים תחת סבל משאם, מרננים כאב העולמות הנצחי. צלילים תלושים
בוקעים מפנימיותיהם שספגו לתוכם בשעת בין-השמשות של הריסה ובניה,
כואבים את הכנעת תאוותיו של בר נש ועורגים בעצב לטהרה לתפארת
צליוני-הספירות.

הוי! מוקדשים של כל הדורות וכל העמים שאתם גועים מכיסופין לאבא
בשמיא, ואינכם יכולים להתדבק בו.
אתם תועים כל ימיכם במחשכים, צמאים בשפתים חרות למעין הקולח
מתחת לאבן השיש. דופקים תמיד על שערי דרקיע, ואין מלניס.
וברגעי גסיסה הנכם עוצמים עיניכם — שיאספוכם בנשיקת מיתה
ותחת זה, עינו הסמויה של מלאך המות מצדיפה בלהות.
יאני אוגר עפרות חול שדרכתם עליו ומקדש ראשי, ומוביל את לבי המרטט
מכיסופין על מחבת-שמש שי — לפם.

השתחררות המחשבה העברית.

א.

ומה יהא הסוף? הימצאו לאחרונה האנשים, שיזרקו לתוך הלל העולם את המלה הנכונה, הראויה להאמר כלפי סירוף האנושיות? עדיין לא התחיל להקדם אף קרום היותר דק על פני הפצע העמוק, שנפצעו יושבי התבל בעקבות תבערת המלחמה העולמית, שהוצתה בידי חרשי-משחית (להקת משחקי הדפלומטיה והבירוקה) לפני תשע שנים, וכבר מממש לבא על העולם מבול חדש של דם ואש, להשמיד ולכלות את שארית הפליטה של האנושיות הנהלאה. אנושיות אומללה! מדריכיך נוהגים בך פחות סלסול מאשר פקידי בתי-הסלא בהפושעים היותר גבועים: רוצח שנגמר דינו למיתה כי יחלה, ממתניים בקיום פסקו עד שיבריא. מפני שלא יקום רוח בתלינו לסחוב איש גונח מיסורים אל התליה. ואת עתידה, במלחמה שתפרוץ, בעזרת-השם במהרה בימינו, להסחב אל המטבחים, כשהנך רצוצה ושבורה מכף רגלך ועד ראשך. לא כבמלחמה שלפני תשע שנים שאז הובלו להסתר במחפרות, להתגולל בסחי ובטחב ולחפש משם דרך חורים וסדקים מטרה ליריה, לפחות אנשים בריאים. ואילו עכשיו יושלכו בקרב אל המחפרות קהל גונחים ומשתעלים. ידם האחת אוחזת בצדם מחמת מיחוש הדקירה, וידם השניה אוחזת בקנה-הרובה. שיעול: "קחי", "קחי" ויריה: "טרור", "טרור", שיעול ויריה...

הוי מי יתן לנו נביאים אנשי-רוח, שבקולם, קול אל שדי המדבר מתוך גרונם, ירעימו על האנושיות: די לך להשתובבו! כבר הגיעה העת להתפכח מן השכרון והסנוורים ולהתבונן אל פי התהום הנורא הפעור לבלעך חיים! מי יתן לנו אנשים שבסופת השנאה הקדושה וגועל-הנפש העז אל תצחועי התבל, הלוהטת בקרבם, יגרשו ויפיצו את ענני הפורעניות הקודרים, הזוחלים אלינו מתוך מחשכי התהום מחדש.

"מי יתן לנו נביאים" אמרתי. אולם לוא גם ימצאו הנביאים, כלום יש תרופה למכת הטמטום של האנושיות? כלום אפשר להראות באצבע בכל משך ההסטוריה לפחות על מקרה אחד, שהאנושיות הרשעה הסתה אצה לקול נביא? איך תטה זו את אזנה לדברי הנביאים, בשעה שיש לה עליהם תשובות כ"כ חזקות, תשובות של ברזל—כבלי הברזל שתשים על רגליהם... ומאיך גיסא כלום אפשר לדרוש מאת הנביא שסוף סוף גם הוא בשר ודם אומלל, מוכה הפחד מפני ההעדר, מסירות-נפש בעד האידיאל של זכוי הרבים, ועוד מסירות נפש מדאיבה כזו: להסקל בידי אותם, שפל גאולתם ופדות בפשם מסר את נפשם... כלום לא קרו מקרים שהאביונים עצמם, הללו ששלום הנביא והצלחת תוכחתו היו בעדם ממש פקוח נפש, עזרו לעריק, לסחוב את חייב להשליכהו היאורה... ויסורי הנפש של הנביא, שהוציא את חייב

מרה כזו: אוי לי, אוי לי, בעד מי כליתי כחי, היספיקו כל המבטאים שבעולם לתארם? גם מי יודע אם מנקודת הצדק והיגיון יחשב בכלל למפעל מוסרי כגון זה: להגיש מזון ומרפא להללו הנכונים לנשוך את היד המושיטה את העזרה? ... מי יודע, אילו קמו מקבריהם הנביאים הגדולים שנגזרו מארץ החיים מתגרת ידי ההמונים הנבערים, אשר אמרו להחיותם בניב שפתותיהם, — אם היה קם בהם רוח ואם היו באים עוד פעם לגסות אליהם דבריהם ולהשליך את פניניהם לתוך הרפש.

ב

מושך אנכי על כן את ידי מן התביעות הגדולות על גבואה בנוסה המרום מסוג, הלא דברי כאש ומסתפק בגבואה מסוג, קול דממה דקה. ולא עוד אלא שלעת-עתה פוטר אנכי לגמרי את בן דורנו החלש מלכת בעקבות הנביאים הראשונים במקצוע הדבור: הוכיח לדור על מומיו והזמן אותו אל הטוב והישר. ואיני דורש מאתו כי אם שילך בעקבותיהם לפחות במקצוע המחשוב. אני דורש מאת כל מי שיש לו קצת זיקה אל עניני ההבנה וההרגשה, שיהא מחודר בקצף עמוק והתול חד על רשעות התבל לפחות בחביון נפשו.

הוי, לוא התרבה בעולם מספר אסטניסים נמרצים יודעי פרק בהבחנה בין טוב לרע, בין אמת לשקר, אוי אולי היה עולה בידם להפיל מורף בלבב העריצים, מסבכי המלחמות, במבט עיגם, היודע לקרא את אות הקיץ מעץ פני מצחות הרוצחים—בלבד, בלי מלים של תוכחה, ולא עוד אלא אפשר שהמחשבה יפה כחה מכת המלה. כי כנראה משרשה בקרב ההמון תכונת סרבנות, אי-רצון שידריכהו מי וכשבאים ללמדו מעוררים בקרבו אמביציה לעשות דווקא את ההפך. מובן ללמדו את הטוב, תחת שלקראת מלמד מדיח ומסית אל הרע אדרבה יעשה אונן כאפרכסת... מי יודע אם לא סבת הדבר שהנביאים לפנינו העלו בידם חרס בענין של תקון הדור לא היתה אלא ביתרוגם, שהיה גרעונם: יען כי בקרבם בערה שלהבת מוסרית גדולה בלי שיעור, היו מוכרחים (כהר געש היורק אש בעל כרחו בלי מטרה וחשבון) להוריק מתוכם את להבות הזעם האלהי המוסרי, על כן שתו דבריהם אחור ותוכחתם לא עשתה פרי. ואנחנו שגחלינו המוסריים אינם לוחטים כ"כ כמו של הנביאים, ואנו חסרים ע"כ גם עוז דוחם לצאת בשער ולדבר משפטים עם הרשעות גלוי, אם אך נשתדל לפחות לשמור על הנצוץ האלהי שלא יכבה בסתרי נפשנו פנימה. נשתדל לפתח מחשבתנו וללשטש הרגשתנו במקצוע "מאוס ברע" לפחות בינינו לבין עצמנו, אוי גרעוננו הנ"ל אולי עוד יהא יתרוגנו להטיל את השפעתנו הנפשית על התבל ולהכלימנה מדרכיה המקולקלים בכח מבטנו האלם החודר. ולא עוד אלא יוכל היות, שענין ההשפעה אין צריך להעסיק אותנו לגמרי. מי יודע, אם לא בין כל, האמתיות המקובלות, שנהוץ מאד להעריכך מחדש, לא נמצא גם ענין התוכחה... זכוי הרבים... התוכחה בעניני הדת, לזכות האדם את חבריו במילי דשמיא. כרי אוכרה בספירות נקיי-הדעת.

למגונה, ימי יודע איפא אם אין זה שייך גם לענין גם התוכחה במילי דדרך-ארץ. וההרהור הזה עולה על לבבי לא חלילה מפני חשש של עבירה כנגד תורת החופש, מפני שאני חושב גם את התוכחה במילי דנזיקין, כמו התוכחה במילי דדת, להסגת גבול הרע, כדעת חסידי „החופש“ ממין הידוע ממציאי המלה הנחמדה: „ניטרליות“, שהוקרתם כביכול את „החופש“ מגעת עד כדי לעמוד על דם רעיהם, „לבלי התערב בעניניו הפנימיים“ של רוצח המחזיק תחת סכינו איש מפרפר ביסורי מות.. אם משום תורת חופש זו לא הייתי מפקפק אפילו מלקחת מקל ולהכות על קדקור הנבלים. אולם אם התוכחה במילי דדת נתעבה מפאת שהיא פסיעה על ראש הזולת, שלילת חופשתם של אחרים, חופשת המוכחים, יש אשר גם התוכחה במילי דדרך-ארץ אינה רצויה ביותר, מפאת שהיא שלילת חופשתו של המוכיח בעצמו. העורך הראשי שפתוחה (ובתוכחה שלא ממין הגרוע עסקינן), הלא הוא הנטיה להטמע במעשיו ובמדותיו בקרב החברה. ולכן מטה התוכחה הוא ברוב פעמים בעל שני קצוות: אם יעלה ביד המוכיח להטות את החברה אל דרך הישר, הדרך שהוא ישתוקק אליו לכאורה, טוב, ואם לאו ימשך הוא אחרי החברה בדרכיה הגלוזים. התוכחה מצדם של אנשים, שההכרה המוסרית טרם נתבססה בקרבם כל צרכה, מביעה את פקפקיו וספיקותיו של המוכיח בדבר הכרואות של דרכי הצדק והישר. כאיש הנצרך ללכת באיוו דרך ומתירא ללכת בה לבדו מפני פחד לסטים ומזמין על כן עוד חברים לצוותא. המוכיח הרי הוא איפא כאומר אל קהל שומעיו: אם תלכו עמי בדרך הזה שאנכי מציע לפניכם והלכתי, ואם לאו, לא אלך גם אני...

התוכחה נאותה ע"כ רק בעד גבורי הרוח הקצוניים, כנביאים הקדמונים, הללו שחרותם הפנימית מוחלטת, והתבדלותם המוסרית מעל פני כל הקהל מובטחת מכל צד. בין אם ישוב הקהל אליהם בין אם לא ישוב, הם אל הקהל לא יצטרפן בשום אופן. הגבורים האלה רשאים לצאת בשער להתבולל בקרב הקהל בדברי תוכחתם והטפתם, אולם מי שעדיין לא הגיע לגבורתם של הנביאים אלא שואף לעלות אליה, הנה העצה הנכונה בעדו להבטיחהו שפתיל שאיפתו זו בל ינתק מידו, הוא לתת גט-כריתות גמור לחברה בענינים רוחניים.

לפיכך חייב כל נקי הדעת לומר: אנכי חברתיי רק בענינים חמריים. בחרישה, בוריעה, בבנית מסילות ברזל, בבנית מסיכות-חצץ ובכיוצא באלה חזברים, שהיחיד אין ביכלתו להציאם לפעולות בלי שתוף הכחות של אישי החברה — אני מחותן עם החברה ונמנה לאחד מבני משפחתם. אבל במלכות הרוח הן אנכי — כלומר כל יחיד ויחיד — עולם מלא ומשוכלל בפני עצמו. טובי ואשרי המוסרי בידי הוא, ואיני תלוי בענין הזה בשום איש, ומה איפא לי ולחברה? למה לי לבא עמה במשא ומתן, ולנהל עמה חשבונות בפרקי המעשים הטובים והמגונים. עלי, על היחיד, מוטל רק להתאמץ לבלי במשך אחרי החברה, אם השחיתה את דרכה, לבל אעשה גם אנכי כמתכנתה. אבל לאחור באמצעים לתקן ולטהר את החברה לא מוטל עלי. ועכ"פ האמצעי של „תוכחה“ ו„הורחה“ אינו מן המובחר. יען כי בזה, בבואי בתוך כך עם

הקהל במגע ומשא רוחני, הריני מסכן את עצמי, — כהולך לאחוז בסובע, להצילהו, בבלי-זהירות, האמצעי היותר מעולה לתקון הכלל הוא שיתאמץ כל פרט ופרט לתקן את עצמו. לכן כשנגש היחיד להכשיר ולתקן את עצמו יוכל לא בלי צדק להביט על פעולתו זו כאילו בונה עולם, מתקן את החברה כולה, אם-אמנם לא תקון העולם צריך להיות מטרתו העקרית בפעולתו. יתקן את התבל או לא יתקן, ישפיע על אחרים או לא ישפיע במהותו המוסרית, עכ"פ את נפשו יציל וימציא לה מרגוע בזה שינור לגמרי מאת החברה ברוחה, ויבנה על עצמו קרנטין חוצץ בפני נגיעה המוסריים במחשבתו. הן התבל כ"כ רעה ומכוערה ולבריא-הרוח ותשושי הכח כ"כ רע ומר לחיות בעולם השקר והרצח הזה, ואך בחילתם העזה גופא אל תעוועי העולם תוכל לסעדם קצת בחלום, ולשמש לפניהם חוף ההצלה. אך החלטתם הגמורה כי כך לא צריך להיות תוכל לשמש להם קצת מרגוע לנפש. אם אין ביכלתו של נקי-הדעת לשנות את התבל הפרועה לפי חפצו, הנה זאת נחמתו בעניו כשהוא מבטלנה לפחות בלבבו, כשהוא רואה אותה כמו שאינה.. אבל אם יתרפה במחשבתו ויעשה סמרטוט רוחני להביט על התבל ועל שקריה וחמסיה כעל דבר יש וקים — אנה הוא בא? אנה יברח מפני יגונו? חלוץ המחשבה והרגש מידי הלוואיות ביחס לתהפוכות התבל ותועבותיה הוא המפלט האחד בעד הנפש, הנאנחת על שערוריות התבל. והוא גם הדרך האחד הבטוח מסכנה... תודה לא עדיין לא תשיג יד העריצים לפרוץ לתוך שערי הלבבות. עדיין לא המציא שום צריך בעולם אמצעי כפיה על המחשבות וההרגשות.

ג.

עדיין לא המציא שום צריך אמצעי כפיה על המחשבות אמרתי. אך בכל זה, פלא, נסוך רוח העריצים אחזי הרסן גם בתוך כל מחשבותיהם של האנשים. חותם האגרוף של בעלי האגרופים טבוע גם עם מצרכי לבבם של ההמון. עדר האנשים לא רק יעשו ככל אשר תגזר עליהם כנופית העריצים הקטנה, אלא גם יחשבו ויהגו לפי משאלות לבב העריצים. אמת שעל המחשבות לא נמצא בידי האחרונים שוט מכריח. אולם מחשבותיו של העומד על מדרגה שכלית נמוכה דרכן להמסר כבר מעצמן ברצונן החפשי לרשותו של מי שהניף את השוט... בעיני הבריות ישמש השוט לא בתור מכריח, כי אם בתור כוכיח על צדקת משפטי בעליו. אך הצליף בעל השוט פזם אחת על גבו של החכם היותר גדול סתר בעיני הבריות את כל חכמתו של המורה, וינחל את כתר הדעת שלו...

וכי המון העולם אינו תלוי בדעת עצמו—זוהי הנחה מפורסמת. אבל גם כל ה"חכמים" וה"מושלמים" שבחברה האנושית בני ה"עולם" הזה הם... לא רק ההמון הנבער מעלה גרה את דבורי האנשים הגדולים, כלומר המפורסמים, אלא גם הגדולים מכל המקצועות משועבדים שוב מצדם אל התקיפים.

ומשועבדים לא רק בעניני רכישת קרייה, מחמת שחצרות המלכים, כמו שהנם מחלקי המידליות למצטיינים על שדות הקרב במלאכת דקירת בטנים, הנם כחלקי המידליות גם לממציאים על שדות המדע. לא רק שהתהלה היותר גדולה בעד רופא היא, כשאומרים עליו שהוא, רופא החצר, ובעד מנגן—שהוא, מנגן החצר, ותלויים איפא החכמים, בחצרות" בכח ההכרה, אלא גם ישתעבדו אליהם ברצונם הטוב בכל רוחם ונשמתם והלך יצירותיהם. מעולם לא ינסו החכמים ליצור איזו יצירה, שרוח התקפים אינה נוחה הימנה.

אחרים מבקרים קשה את הממשלות על חפסן לעצמן, לצרכיהן השפיכות דמים, את כל ההמצאות של החכמים. ואני אומר, שהחכמים עצמם מכוונים כל פניהם ברגעי יצירתם כלפי התקפים. והרי מן הדין הוא שהתקפים ישתמשו לצרכיהם בהמצאות, שלמענם ולשמם נוצרו מתחלתן... ולא עוד אלא יוכל היות שגם חייבים אנו להחזיק טובה לעריצים, שמההמצאות, המוגשות אל שלחנותיהם על ידי החכמים, נושרים לפעמים פירוורים גם לתועלת החיים האמתיים. מי יודע אם לא רק הודות לזה שקנה-רובה מכיל בקרבו את הסגולה היקרה שאפשר להמית בו אדם. זכינו לתהבולה להמית לעת מצא זאב או כלב שוטה.

שמים וארץ ופולפולריות של בעל החרב: הגינרל דבר, הגינרל שחק, הגינרל-התרנם. השיחות האלה מלאן כל חלל החיים ויתהלכו בקרב כל פנות החברה למקטנם ועד גדולם אף בשנים כתקונן. בפרט, בימים האלה, בתקופת המלחמות, שפעולת הגינרלשטב השתרעה, במדינות שהתרבות הפרוסית היא גר לרגלם, על פני כל החיים, ועמודי הרחוב יוטחו בכל רגע ב, הודעות חדשות, פקודתיו של אותו הגינרלשטב על דבר רקביוציות על הגפשות ועל הרכוש.

הטמטום של האנושיות: מיליוני פרצופים של בני אדם ו, דעות לבלי שער, ושפה אחת ודבורים אחדים לכולם בהעלאת גרה לדברים, שיזרקו כנופית התקפים הקטנה לתוך חלל העולם—טמטום זה נתן את האפשרות לפראות ולסכלות היותר גדולה, המלחמה העולמית, לצאת לפועל. והמלחמה מצדה חזרה ונתנה את אבן הבוחן הכי חזקה על הטמטום.

נקי הדעת הלא היה יכול פשוט לצאת מדעתו מגודל השתוממות על המראה, כיצד התיחסו האנשים אפילו חלקם האינטליקטואלי אל התועבה. אין לדבר אודות הציניקאים שבהם, שמכרו נשמותיהם לשירות השטן באורח ישר. כגון הללו שנבקע בקרבם פתאום מעין דלוח של שירה כביכול ויסתלסלו כזמיר בזמירות על המלחמה, על ההוד והיופי שבה. או אותם שנבקע בקרבם מעין רוחה של, מוסר השכל" ויטחו בשבתם בביתם בדברים חוצבים להבות אש על אודות ה, חוב האזרחי" הקדוש לשפוך דם... אך גם שאר הבריות, איזה דבורים נפלו ביניהם בענין הזה? ישבו והתפלספו בפוליטיקה, בדפלומטיה. שקלו בפלס, שכלם" איזה צד מצדדי הלוחמים נהל דפלומטיה יותר מחוכמה. השררות על הים, ודדנלים, משטר. הינדנבורג החכם, אאשכנזי הגבור וכו'—אלו הן השיחות שנשמע

בשרב רובה הגדול של החברה האנושית בשעת המגפה...
 אולם, יקחכם אופל פטפטנים נבובים עם יכוחיכם ופולפוליים על דבר
 סדד העולם: קאפיטאלי או קומוני. ועל דבר סדרי ממשלות: מונרכיות או
 רפובליקניות, קונסטיטוציוניות או שלטון-יחידיות. כלומר אם איש אחד יסחב
 מיליוני אנשים אל השחיטה או להקת חמש מאות חברי פרלמנט יסחבום—מה
 לכל אלה השיחות ולענין האדנות על נפשות, לענין זה שיוכל אחד להוציא
 את חברו להורג, שגורל חייו ומותו של האדם לא יהא מונח בידינו הוא, כי
 אם בידי אחר, בשה ודם שכמותו.
 ומה שמבהיל הרעיון ביותר היא הזרות, שעוד נמצאים פטפטנים שלא
 יבושו למלמל בדורנו הזה על דבר, פרוגרס, ציביליזציה, ולגלג על
 תקופות ה"חישף" הקדמוניות, שנהג או בעולם, מסחר העבדים, בה בשעה
 שעד היום טרם רכש לו האדם את החופש האילמנטרי לשאת את גלגלתו
 על כתפיו... ובאמצע אמירתו הלל על ה"מאה העשרים" של זה הפטפטן גופא,
 תוכל פתאום לחטפהו יד ידועה ולמשכהו אל בית המטבחים, בבלי תת לו
 אפילו לגמור את הזמר שלו...

ד.

מה גדול הטמטום, שאפילו האנשים המתריסים לכאורה כנגד המלחמות,
 מנששים כעורים קיר, מכוונים חצי בקרתם כלפי השערוריה הטפליית
 במדרגתה, כלפי ההתנפלות של ממלכה על ממלכה, של אנשים מזוינים על
 אנשים מזוינים, ומן הנוראות העקרית שבכל ממלכה גופא, שהוציאו — לפני
 תשע שנים — ממתותיהם בלילה אנשים שלווים ושקטים, ששניהם נקשו מפחד,
 וישלחום לשדות קטל, יסיחו את דעתם ויעלימו עיניהם. מבקרים" נפלאים
 שלא עלה על דעת מי מהם בעת המלחמה העולמית לעשות את הנתוח הקטן,
 הפשוט באופן כזה: לצייר בדמיונם כי נגרו ובאו אל מחנה אחת משתי
 המחנות הנלחמות, אל המחנה הגרמנית, למשל, והציגו לפניהם שאלה: למה
 נאספתם לפאן, בנים, מזוינים בכלי-משחית?— להגן על עצמנו מפני האויב. —
 ומי הוא אויבכם? — האינך רואה את המחנה הצרפתית, הנצבת שם לעומתני
 ונכונה להמטיר עלינו פחים וגפרית, — אבל, בני, השליכו נא את נשקיכם
 וירף גם האויב את ידיו. — אך הן מאחורנו עומד משמר הנכון לקפח את
 שוקנו בכשילי ברזל אם נעזוב את המערכה, — אם כן איפא מאין תדעו מי
 הוא אויבכם, אם הצרפתי הנצב בקנה-הרובה מיל פניכם, או אחיכם האשכנזי,
 הנצב בקנה הרובה מול ערפכם. ואדרבה זה הנצב מאחוריכם שונאכם באופן
 עוד יותר נורא. כי הראשון יציג לפניכם אך דרישה: השליכו את הנשק,
 חדלו להיות רוצחים, ואם לאו ארצחכם, והאחרון יציג דרישה: ירו! היה
 רוצחים! ואם לאו ארצחכם.

גדולי" התבל עמלים זה שנים אחדות בדבר השכנת ה"שלום בעולם".
 מתהפכים בענין הזה על כל צידיהם. נודדים עם קונפירנציותיהם" המכוונות
 לברך את האנושיות בברכת השלום ממקום למקום כבן-בעור בשעתו עם

מזבחותיו לקלף. ועל לב אחד מהם לא תעלה התחבולה הפשוטה להנהיג מנהג שבמקרה אסון ר"ל, כלומר שמדינה אחת, נעלבה בכבודה" (כמו למשל במלחמה העברה שאוסטריה נעלבה בכבודה מרציחת הירוש-עצר שלה ותפרוץ שרפה עולמית) מאת מדינה אחרת יצאו נא מרגישי ה"עלבון" הראשיים בכבודם ובעצמם, כמו "דוד וגלית", להתגושש, ואת יתר האנשים שלבכם אטום מלהרגיש את ה"עלבון" כראוי ישלחום מחוץ למחנה. אזי כבר היו העמים מחוץ לכל סכנה, לוא גם לא יצליח בידי הדואגים הגדולים להוציא לפועל את מזמותיהם, שהם זוממים לטובת השלום...

ואם אולי על הקונפירנציות האופיציאליות המתחברות מאת הגינטלמנים המובהים, עליהם אולי אין להתפלא על שתעלם מעיניהם תחבולת ההתגוששות העצמית. אולם הן לפעם בפגם יתאספו גם קונפירנציות של "רודפי שלום" פשוטים, ופלא גדול שגם על שלחנותיהם של אלה ירד מטר של כל מיני סברות על דבר סבות המלחמות, ועל דבר הסגולות לסדוקן. אלו מוצאים את התרופה בשנוי סדרי מפת הגיאוגרפיה הפוליטית: לתרץ את הפרטנזיות ה"הסטוריות" של סטרפים שונים. ואלו — בשנוי סדרי הרכוש והעבודה. המלחמה — יתפלספו — היא פרי הסדר הקאפיטאלי, ונחוץ ע"כ לשלול את זכות הקנין הפרטי על הרכוש... ומן התרופה היותר נכונה, שיש לה שייכות אמיתית אל הענין, היא לבסס את זכות קנינו הפרטי של האדם על גלגלתו להחזיקה על כתפיו כל-זמן שאינה עליו למשא ואינו רוצה להפטר ממנה ולמס'ה ברצונו הטוב - לשקעה בבנין איזו אידיאה, כלומר: לתת לעשות מגולגלתו גביע לשתות בו יין הדורות אשר יקומו אחריו... מתרופה זו, מבסוס זכות הגולגולת, יסיחו הכל דעתם, "הכל" לרבות אפילו המחדשים הקומונאים המונים תדיר בכ"כ תיאבון את פשעי הסדר הישן. או יתר נכון: לא, לרבות אפילו המחדשים, כי אם ביחוד אלה המחדשים שמתפארים לרפאות בחתוך שיעשו בסדר האקונומי, (כאותם הרופאים שהמציאו מין "פילולים" אחד לכל המחלות) את כל התחלואים המוסריים... אין יסכימו המחדשים הללו על בטוס זכות הגולגולת, בה בשעה שהחרמת הגלגלות לאוצר הצבור דרוש להם כ"כ להוציא בעזרתה לפועל את האידיאל הנשגב של החרמת הרכוש... המחדשים ביחס לעולם הישן הגם בבחינת נפה: המוציאה את הכולת וקולטת את הפסולת: בכל הדברים שבעולם, ובתוכם כ"כ כמה דברים יפים, כהפיטס הריליגיוני, יגנו המחדשים את העולם הישן, ובכעורו הראשי יעשוהו נר לרגלם וישאו ממנו קל וחומר: אם הוא נהג להפקיר את הגולגולת להפקיע זכותה הפרטית בשביל הקמת זכותו הפרטי הממון, להפקיד את הגולגולת בשביל להפקיר את הממון לא כל שכן שהוא אידיאה קדושה..

ה.

ככה יתעו להם כל עסקני ה"שלום" ארחות עקלקלות. ובאמת כל עיקר ערבוב שאלת שייכות הגולגולת עם השאלות הפוליטיות הוא מין תחבולה אשמדאית לאחו את העינים. כל "אסיפות השלום" מכילות בקרבן רעיון כזה:

אדבא השתדלו נא, בנים, לסלק את הסכסוכים הפוליטיים! השפיעו נא על
הגרמנים שישלמו את כסף הענושים ועל התורכים שיוציאו מרשותם את שדות
הנפט. ואם אינכם משפיעים הרי דבר המובן מאליו, שאתם חייבים כולכם
למסור ראשכם ופודרכם עד אשר ישיג בא-כח מדינה זו את סכום הכסף
והפחמים, ובא-כחה של מדינה אחרת את סכום הנפט...

מלחמה זו היא האחרונה יען יצאה לשבר את המיליטריסמוס הפרוסי,
וגם יען יצאה לשחרר את העמים הקטנים מתחת עול זרים, ותבטלנה ממילא
הסבות למלחמות—אמרו גונבי-הדעת, ואחריהם העלו גרה גם הפתאים
(וקומדיה אמיתית היה לשמוע את המלים, "שחרר עמים" כשהן יוצאות מפיות
הדפלומטים, המחזיקים בשעת המעשה מאות מיליוני נפשות עמים וגזעים
זרים תחת ידם... או לשמוע מפייהם את המלים, "לשבר את המיליטריסמוס",
כשהלכו להנהיג בארצם חדשה של תרומת הצבא). מלחמה זו היא האחרונה,
יען הכרסום וההשחתה שלה ירבו כל-כך עד שיהא מן הנמנע שלא תפקחנה
העינים העוורות של התבל להכיר מהו להן אליל המלחמות—אמרו גם
אנשים גלובים ובעלי הסתכלות בהירה. לדאבוננו נהפכו שני המשפטים
הגזורים גם יחד לאכזב, והמלחמה לא היתה האחרונה, כי אם הראשונה.
ראשונה לסגנון המודרני החדש. כלומר להרס ואבדון גרנדיוזי כיד הכניקה
המלחמתית האדירה, שלל-כך התפתחה בתקופת, הציביליזציה, וכיד השגותיהם
הגדולות ואופקיהם הרחבים של מנהיגי התבל במקצוע הבאת פורעניות על
ראש עדריהם שהתפתחו אף הם בתקופה זו. שמונה שנים רצופות נתן על
העולם מבול של דם ואש, ופני השמים עדיין לא החלו להטהר, אלא התקדרו
בעננים שחורים עוד יותר מבתחילה.

שני המשפטים גהפכו לאכזב אמרנו. הראשון, יען היה כזב ושקר,
בדוי מלב גונבי-הדעת גם בתחלתו. לשבר מיליטריסמוס על ידי יליטריסמוס,
האין זה כאומר לכבות תבערה בנפט?... האם לא היה אפשר להבין מיד
בתחלה שלשבר אשמדאי באותו הכח גופא, יתכן רק לאשמדאי אחר יותר
חזק ויותר קשה... ושהאשמדאי החדש אחרי כלותו מלאכת, שבירתו לא
יאבה להשיב את עצמו לתוהו ובוהו אלא לחיות, להתהולל ולהשתולל—להתענג
על פרי נצחוננו... עתה כבר הוברר למפרע כמה אמת היתה בהכרות הצדיקים
על, שבירת המיליטריסמוס. כי המיליטריסמוס דהאינא עולה במוראיו
ובקושי-השעבוד שלו על המיליטריסמוס שלפני המלחמה.

והאמת שהיתה צפונה בלחשם האחד: תשבורת המיליטריסמוס—מפיצה
אור בהיר גם על האמיתיות שבלחשם השני: שחרור העמים הקטנים
המשועבדים... לא כדי להתיר סבוכים ולסלק סכסוכים הללו, המשחררים
לקרוע ממלכות גדולות ישנות לגזרים ולהרבות ממלכות קטנות חדשות—כי
אם כדי לחלק את הסכומים. לא כדי לטהר את אייר התבל מן המושגים
המזוהמים של, בעל-הבית ו,שכן, מן החזירות של פסיעת הראשון בטלפי
גאוה על ראשו של האחרון, — כי אם כדי להגביר בתוכו את הזוהמה
הזאת. לא כדי להכהות את קסם ברק החרב, להחליש את התאוה לצלצל
בה ולעופפה על פני הזולת — כי אם כדי לגרות תאוה זו עוד יותר.

בעקבות הקומידיה המדיחה של "שחרור עצמים", הוכזבה גם תקות האנשים הנלבבים שקור אל זה שכרסום המלחמה יפקח את העינים העורות. כי הנה אידיאלי-הכזב של השחרורים המזויפים האלה בצירוף אד-הרעל, העולה מתוך נהרי-נחלי הדם ששטפו את התבל כמה שנים, — הלו את האנשים בסנורים ויגבירו את עורונם עוד יותר.

כל האנושיות נתנגעה במשך המלחמה בשני דברים רעים: שרירות-לב ומרירות-לב. ושני הדברים האלה הנה גורמים עצומים לרחוף אותה על דרך האבדון של מלחמות חדשות.

בוה יבואר מפי מה היום נקל כל-כך להזמין את העמים אל המחול השחור אף מבלעדי עזרתה של הפואיזיה המדיחה לכבוד "המולדת" והקרבת הקרבנות על מזבחה". לא כמו בתחלת המלחמה העולמית, שהוצרך לשפוך צביטים שלמים של פואיזיה, למען הוציא את העמים מידי קפאונם ושקטם ולהביאם בתנועה אל הכליון... אמנם גם במלחמות של עכשיו ינסו פייטנים ידועים זעיר שם לזמום את פזמוני הפואיזיה הנזכרה, אבל בשפה רפה. כי כבר פג מאד כח השפעתה. אולם לעומת זה כבר נעשה תשפוכת העביטים הזאת מיותרת לגמרי. כי המכונה האשמדאית המלחמתית תתנועע היום היטב בלי שמן משחת הפואיזיה, כי אם בכח שרירות הלבב הגדולה של חלק אחד מן האנושיות, ומרירות הלבב הגדולה של החלק השני. מעבר האחד כל כך קבינטים של מיניסטרים, שפרו ורבו היום, עומדים ומגרשים בשוטים את עדריהם אל תוך הגיהנם של מלחמות חדשות. ומעבר השני קהל "עדריהם, בעלי היאוש והמרירות, מניחים עצמם להגרש אל המטבחים בלי שום קסמי הוד, בלי שום היות מבריקות — כמו שהיה לפני בתחלת המלחמה — כי אם פשוט מתוך טמטום-המחשבה ואבדן-עצה. מתוך ההרגל לראות את התבל זה שנים רבות ברשותו של השטן, והיאוש מזראות עוד טוב בעולם...

העמים במלחמותיהם היום הנם בבחינת השכורים הגדולים, שאך כוסותיהם הראשונות ישתו בחשך. אבל את יתר הכוסות כבר יריקו אל קרבם בכח הקליפה השכרותית אף בלי שום הנאה, ואף בהרגישם בשעת המעשה שבני מעיהם נשרפים בקרבם... כך העמים בתחלת המלחמה התנועעו אל האבדון בכח הקסמים של השירה המריחה, והיום כבר יתנועעו בכח הרגלם ויאושם בלבד.

ובוה יובן גם סוד החזיון החדש שנתגלה היום בענין המחול השחור. עד היום חשבנו שלהניע רבבות אנשים אל השחיטה יש רק בכחם של סטרפים גדולים ומשרשים במעמדם כ"ניקולי", "ווילהלם". שלשלת היוחסין, גזע ברוך ומבורך, יוצאי חלציהן של דינסטיות עתיקות, שגם צעף קסם, הוד-מלכות פרוש על פני כל מעשיהם הקטלניים, וגם חוקת-אבהתא בת כמה

דורות, על מנהג העלאת זבחי אדם, בעד כבוד הדר מלכותם, יש להם מאות, מאות שנים כבר עסק גזעם המרומם בפרשת הקרבנות, ומאות, מאות שנים אף הושר לכבודם מה-יפית. ועתה נראה שכל בן בלי-שם שעוד לפני יום רעה חורים (ולא מעשיו אלה כוונתנו לגנות) בין לילה יקפוץ ויטפס על במת הנשיאות בתוך ממלכה קטנונית שגם כן נוצרה בין לילה, ולמחר כבר יגרש וישלח את עדרי בקר אדם שלו אל תוך האש, והעדריים גם מקשיבים לקולו ורצים... חזיון זה מתבאר על ידי כך, שבמשך המלחמה העולמית התחלקו מאד פסי המסילה המובילה אל השאול והאבדון. והקהל מצדו נרקב ונתמוזז בקרבו כל התוכן האנושי, ונעשה על-כן קל מאד להסחב על מסילת האבדון. ובוזה יובן, שכל יושבי התבל עומדים עתה נבוכים בלב מלא חרדות מפני סכנת המלחמה החדשה המתקמת בידי קומץ קטן של אנשים ממפלגת האוהזים גרסן. עומדים מיואשים ואונדי עצות בפני סכנה זו, כאילו לא דיתה דבר הבא בידי אדם כי אם — הבא בידי שמים. עומדים בפניה, כפני איזה הר-געש העומד להתפרק, שתלא יד כל אנוש לשים חחים באפו ולהביאהו בסוגר — כי אכן הקהות והטמטום האנושי התעבה והתקשה היום עד לכדי מורית איתן טבעי נורא.

שממון, חושך מסביבו אין פנה אחת בכל העולם, שיהא נוצץ ממנה מרחיק איזה קרן אורה. אין שום מקום בעולם, שיהא נשמע ממנו איזו הערכה נכונה על תעתועי התבל. מתה האנושיות. הוברר שהקלקול האנושי הוא מין איתן הטבע שאין עצה ואין תחבולה נגדו.

1.

אולם אף איתני הטבע האמתים כלום אפסה כל תקנה נגדם בהחלט? לא! אמנם אין שום תחבולה להדוף את המזיק שמבין האיתנים מפנינו, — אבל יש תחבולה להחמק ולהסתר אנחנו מפניו. ועד התחבולות בתכסיס הזה הן תלוי כל קיומו של העולם, בתקופת החורף אם אזלת יד האנשים לגרש את הכפור והשלג מן הארץ; שיוכלו לטיל חפשי בלי בגדים חמים ברחובות. ללון בלילה בשרה, ביער ובכל מקום שיזדמן, — הנה חבלו הבריות תחבולה להקים להם בתים ואהלים, להציג בתוכם תנור ולהיות להם באופן הזה פנה אחת קטנה להסתר בה מפני הכפור. כך, אם אזלת ידי אנשי לבב לגרש את החושך מעל פני התבל, להכחיד את איתן הטמטום האנושי מן הארץ, חייבים הם להעמיד לפחות לעצמם אוהל סהור קטן להחבא בתוכו המה בעצמם מן העפוש המוסרי.

אתה ישראל הנך הבר-מיצרא הראש, להקמת אוהל הקרנטין בפני מגפת עפוש המחשבות השוררת בתבל! כל תורותיך, כל קורות חיך וביחוד כל תנאי חיך (מה שהיית כל ימך משולל „ארץ המולדת“, ולאשמדאי המלחמות, זה הקבלן הראשי לעפוש המורי והטמטום מחשכתי, לא היה איפא הזדמנות נכונה להתעלל בך, כדרך שהתעלל בשאר העמים הטיריטוריאליים בכל משך הסטוריותיהם) מכשירים אותך להומת נט המרד כנגד טירוף התבל.

(המשך יבוא)

בנגן המיה...

רנני-כשפי!

לי אתם יורדים
מרום = תצלומה בשאון-אקורדים
בהירים, גאים...

אל קצוי-ימים נטויות כנפי,
אל גבולים נושקים, בילל מתפרדים -
וידבקו צמאים...

הה, רנן-כשפי! הה, צבא-נכספי!
כשאון = דמדומים לי אתם יורדים
חכלילים, כמהים...

לי רנים כפירי, מריעים שרפי -
ותהומות ישאו גליהם מורדים
שגיאים, תמהים...

בתהום-הפכים, לעד מתפרדים,
בילל מתגעגעים וחקבו צמאים
ינשאו כשפי ...

בין צבא ראמים, לקרבות יורדים,
מתנגחים, שואגים, נסערים, תמהים
יהומו כשפי...

בין לחש = פתנים, בין חיים טורדים,
בזדון = כעסים פעוטים, קהים,
קולותם צורדים -

שגיאים, חומדים ינשאו כשפי,
כמרד-גלים, בשאון-אקורדים -
ורנים כפירי, מריעים שרפי...

רגעי השקיעה של גדולי ישראל.

זורח השמש ובא השמש. זורח שמשו של גדול ובא. על חיי הגדולים מדברים, מספרים וחוקרים, — ידבר נא הפעם על רגעי מותם, על רגעי השקיעה שלהם! היופי שבשקיעה גדול הוא לפעמים הרבה יותר מן היופי שבזריחה...

— ידבר נא לא על רגעי השקיעה של גדולים בכלל, כי אם על רגעי השקיעה של גדולי ישראל. ומי הם גדולי ישראל באמת? אלה שישראל סבא חושב אותם לגדולים...

יחידי-יחידים הם לא רק בדור, כי אם גם בדורות... קוים אחדים מצואותיהם, רגעי גסיסתם ומותם, והם נגלים לפנינו בכל הדר גאון קדשם! מצין אנכי בפעם הזאת רק את האחרונים שבגאונים-קדושים אלו, לפי שקרובים הם אלינו, יותר בזמן ונתפסים יותר בהשגתנו, אעפ"י שגבה טורא, בינם ובינינו... מספר אני לדור את כל מה שנעשה ברגעי השקיעה של בני-עליון אלו בכל התום שבצואותיהם ובספורי בניהם, תלמידיהם וכל הקרובים אליהם ברוח.

א.

רבי נפתלי פ"ץ.

הרב רבי נפתלי הכהן צוה לאשתו ולבני ביתו ל" הנהגות שיתנהגו עמו בני ביתו והחברה קדישא בעת חליו, גסיסתו, מותו ואחר מותו כמספר שמו הנכבד, הגדול והנורא הוי"ה ב"ה ליחד שמו באהבה, והעתיר לדי: יהי רצון שתצא נשמתו באחד, אהבה — אחד, שניהם בגימטריא שם הוי"ה כל אחד עולה חצי השם, שהוא י"ג נגד שלשה עשר מדות הרחמים, ויהי רצון, שתתנהג עמי במדת רחמים בשעת הדין, שבעה עדנים החולפים על האדם מן ה"הנהגות":

„בקשתי מהאלופים חברה קדישא, קברנים וגומלי חסדים שיגמלו אתי, זה החסד של אמת: מנין עשרה לא יוזו מחדרי בשעת חליי ויעסקו בתורה ובתפלה ובתהלים ולא יפסקו עד אחר שיסתם הגולל“, לא יסירו ממני את הטלית קטן עם ציצית. כשרים כל ימי חליי, אף בעת שלא אהיה שפוי בדעתי. „בהתחלת הגסיסה מיד יטבלו כל הרוצים להתעסק עמי אחר מותי ויהיו כלם טבול-יום, ובאם חלילה תמשך הגסיסה יום או יומים או זמן ארוך, אזי יטבלו עוד הפעם אחר יציאת נשמתו ולא יגעו במסתי, קל וחומר בגופי, רק טבול-יום“.

„בשעת הגסיסה יחלקו צדקה“. בשעת הגסיסה יצוו החברה קדישא להכריז במנין עשרה באזהרה גדולה ובתקיעת שופר תקיעה, שברים, תרועה, ששום אחד מורעי לא יבכה אחר מותי בחדר שאשכב שם, ולא ילוו אותי רק הרחוקים“.

אחרי הפרד נפשי מגופי כה יתנהגו עמי החברה קדישא: יקחו חשובי החברה קדישא את גולמי ויניחו אותו צרום בלי הפסק סדק על גבי הקרקע, רק יכסו אותי מלפני טפח ומאחורי טפחים, וכה יאמרו: אם נתחייב זה הנפטר סקילה — כאלו נסקל בבית דין הגדול שבירושלים. כה יעשו ארבע פעמים רצופות, ובפעם שנית יאמרו: אם נתחייב זה הנפטר שריפה יחשב זה במקום סקילה שהיא חמורה משריפה. ובפעם שלישית יאמרו: אם נתחייב זה הנפטר הרג — תהיה סקילה זו במקום הרג, כי סקילה חמורה מהרג לכולא עלמא, ובפעם הרביעית יאמרו. אם נתחייב זה הנפטר חנק תהיה סקילה זו במקום חנק, אשר לכולא עלמא סקילה חמורה מחנק, ואחרי כל אלה יגביהו אותי מעט באויר, כפי קומתי, ראשי למעלה, כאילו קימו בי מצות תליה, כי כל הנסקלין נתלין, ואח"כ יניחו אותי על הקרקע כדרך כל הארץ.

בשעת השכיבה על הארץ קודם הטהרה יסבבו את גופי עשרה אנשים ויותר, אחד באחד יגשו ורוח לא יהיו ביניהם, רק יהיו דבוקים זה בזה, וילמדו משניות הפרקים המתחילים באותיות שמי, נפתלי הכהן.

בשעת רחיצה: ישפכו על גופי מי טהרה במדה של תשעה קבין. כה יעשו ארבע פעמים לתקן ד' אותיות השם שפגמתי, היינו ד' אותיות של שלש, שלש: הויה, אהיה, אדני, ויכוונו גם כן לתקן הפגם שפגמתי בד' עולמות: אצילה, בריאה, יצירה, עשיה, ויהי בשרי כבשר נער קטן שלא טעם טעם חטא.

בשעת לבישה יאמרו כל הפסוקים של בגדי כהונה בפרשת תצוה ובפרשת צו ובפרשת חקת ויכוונו כאלו מלבישים אותי בגדי כהונה לעמוד ולשרת.

ירבו וייתכבו לפזר על גופי וכל אברי עפר ארץ ישראל ויאמרו הפסוק: וכפר אדמתו עמו.

בשעת הלוייה יניחו על המטה ספרי, ברכת ד' עד הקבר, ולא יניחו אותו בכבר, ויתנו צדקה בשעת הלוייה.

אני גוזר בחמירה גדולה, שלא יספדוני בכל מקום, ומיד יכתבו על הפאשטיק, מקום אשר יגיעו השלוחים, שגורתי, שלא יספדוני לא בבית-עלמין, קל וחומר לא בבית-הכנסת, ואף בלא הספד לא ישבחוני בשום תואר: צדיק או חסיד וכדומה, רק כה ישבחוני, שהיה למדן על הדף ולמד למוד יפה ונאה אף בדרושים והכל קרוב לאמת, וכדבר זה אדבר בעלמא דקשות ולא אבוש, ועל המצבה שלי לא יחקקו שום שבת, רק זה הלשון ולא יותר: פה נטמן הרב מהור"ר נפתלי הכהן בן הרב הגדול המופלג בדורו מהור"ר יצחק הכהן, משלשלת היחוס כמה גאוני ארץ, ראשי משפחתו מכל הצדדים, ויחס, הכהונה עד אהרן הכהן לאל עליון.

ומתוך הצואה לאשתו:

את אשתי האהובה! יען כי בפעם אחת מתוך החבה תקענו כפנו זה לזה, כמדומני, שאם ימות אחד מאתנו לבקש רחמי האל שימות גם השני באופן שנצא בפעם אחת מזה העולם, ועתה אחרי שובי נחמתי, כי בהדי כבשי דרחמנא למה לן? ובודאי אם ימלא שנותינו ויהי ג"כ גורת אלהים

הוא ענין נאה ומתקבל ולא שיחבל בעצמו, ובפרט אם לא ימלאו שנותינו.
חלילה, בכך הריני מוחל לך, שתחיי עד מאה שנים ותסגלי מצוות ומעשים
טובים כל ימי חיך, וזהריני עוקר הענין מעיקרא, כאלו לא היה, וכן
תעשי גם את, אם חלילה נגזרה הגזירה להפך, וד' הטוב בעיניו יעשה".
בקשתי ממך אהובתי, יונתי, תמתי, שלא תנשאי לאיש, שלא יגע
בגופך שום אדם עוד. אף שאיני צריך לבקש על רוא דנא מצד חסידותך
(ואת) מזומנת לחיי העולם הבא ומגורלך יהא גורלי, בשנם זקנת להיות לאיש,
אף לרוב החבה יתרה אנכי מדבר עמך עד כה. אתפלל בעדך וחיה".
„אהובתי אשתי כגופי! תלכי על קברי כל ערב ראש חדש להתפלל
על נשמתי עלי ועליך, ומה שיהיה אפשר לי לעשות גם בעבורך להתפלל
לפני כסא כבודו בעדך אעשה גם אני". ולבניו על דבר אשתו אמם:
„אשתי הליביאה תחיה אין ביכלתה לעשות ולהמציא שום פרוטה, כי
היא נבראת לעבודת ד' לבד".

„אתם בני יצו! אחרי מות אמכם הליביאה, תתנהגו גם כן בתורה
זבתפלה לכל הכתוב למעלה בעבודה, ואחר שנים עשר חדש תעשו כל אלה
ותכוונו לשם שנינו כאחד, לשמי ולשמה, — נר לאחד נר למאה".
ואחר ברכות לבנו הרב רבי פנחס הכהן, לבנו הרב ר' יעקב מרדכי
הכהן, לבנו הרב רבי בצלאל הכהן, לבנו הרב רבי שמואל שמעלקי הכהן, לבנו
הרבי בן-הזקונים, רבי שאלתיאל הכהן, לחתניו ולנכדיו ולכל בני משפחתו
הקרובים והרחוקים, ולחברה קדישא ולכל מי שיהיה לו שיח ושיג עמהם
הוא נפרד מהם בדברים אלה:

„ברשותכם, ברשותכם, ברשותכם. נתפרדה חבילתי. הנני הולך לעמי
ואתם תלכו לחיים טובים ולשלום ותעשו מצוות ומעשים טובים כל ימיכם
חיים ארוכים ברוב טובה וברכה, כה דברי המברך אתכם אביכם ואהובכם
הדואג לעמוד על פרשת דרכים אשר הם בחזקת סכנה והולך בלי לוויה,
אורחא רחיקא וזודא קלילא, נפול, פצוע, תועה, לכוד, ירוד, ההולך ממקום
שעושין למקום שאין עושין וגם פה לא עשיתי מאומה, השואל חסד ורחמים
ומצפה לישועה להדריכני לשלום ולהצילני מכף כל אויב ואורב וחיות ומכד
מיני פורעניות ומכל שטן ופגע רע בדרך זה, ואזכה לחזות בנועם ד' ולבקר
בהיכלו ולחסות תחת כנפי השכינה ולילך מחיל אל חיל ומישיבה לישיבה
בגן-עדן עם צדיקי וחסידיו עולם".

מעלות ומיידות, הרים ובקעות. שפל ונבוזה מאד בעיני עצמו ועם
זה יודע את ערכו. הוא גזר שלא יספידוהו ולא ישבחוהו בשום, תואר צדיק
או חסיד, אבל בכל זאת מרשה הוא לשבח, שהיה למזן על הדף" כלומר:
שירד לעומקה של כל סוגיא וסוגיא וחדש בה חדושים על דרך, מיניה וביה,
מבלי שיצטרך להסתיע בבקיאות מופרות ורחוקה, ולמד למוד יפה ונאה אף
בדרושים והכל קרוב לאמת" כלומר: אף בדרושים לא התהדר. בחלוקים.
המצאות חריפות ופולפולים של תהו, כי אם תפס את עיקר הענין ובארו לפי
הבנתו את עומק הפשט.

על מצבתו לא יחקקו שום שבח רק, הרב, אבל זוכר הוא היטב את מוצאו ויחוסו עד אהרן הכהן לאל עליון...

בצואתו הוא אומר: מה שנעשה לי שפיכות דמים בפזונא ובפרנקפורט דמיין שרוי ומחול לכל מאן דמצער לי, ועם כל זאת הוא גוזר, שלא ירוה אותו שום אדם שהיה שונאו בלב בחייו וגזור הוא, להכריז על זה בשעה שיוציאו אותו מן הבית, אף על פי, שיודע הוא, ששנאתם וקנאתם כבר אבהה...

רואה הוא את עצמו לפני מותו, נפול, פצוע, לכוד, ירוד, ובכל זאת אמונה תקועה בלבבו, כי, יחסה תחת כנפי השכינה וילך מחיל אל חיל ומישיבה לישיבה בגן עזן עם צדיקי וחסידי עליון.

אהבה קדושה עליונה בינו ובין אשתו אשר ילדה לו חמשה בנים שהוא ממשילם לחמשת בני מתתיהו כהן גדול החשמונאי. הוא קורא אותה בכל לשונות של חבה כאלו היה הוא והיא צמד צעיר אשר זה עתה כרתו ברית אהבה ביניהם...

הוא קורא לה, אשתי האהובה, אהובתי יונתי, תמתי, אהובתי, חביבתי, אהובתי, צמדתי, אהובתי אשתי כגופי והוא מבקש ממנה, שלא תנשא אחר מיתו לאיש, ו, שלא יגע בנופה שום אדם, אף שאינו צריך לבקש על רוא דנא. רוא דנא זה הוא סוד: כלי שנשתמש בה קודש אל ישמש בה חול וגם סוד הנשמות הקשורות ואדוקות זו בזו, בין בחיים בין אחר המות, מצורף לזה גם סוד הטהרה, אולי גם סוד הטהרה הגדולה...

אם בניו היה כבני מתתיהו כהן גדול הלא היה אביהם כמתתיהו עצמו... אל נא נשכח, כי צוה לאמר בשעת לבישת התכריכים הפסוקים של בגדי כהונה וצוה לכוון, כאלו מלבישים אוהו בגדי כהונה לעצמו ולשרת... בכל שורה ושורה מצואתו מדבר הכהן לאלהיו, לעיני נשמתו מרהפת תמונת הכהן הגדול במקדש שלעתיד לבא, אבל ביחד עם זה הוא נושא בהיכל קודש הקדשים שלו גם את חלום המלך, מלך יהודה..

לעת זקנתו — מספרת המסורה — נסע עם אשתו הרבנית לארץ הקדושה. ויהי בבואו לעיר הגדולה סטאמבול נפל על ערש דוי, ויאמר לכל הנצבים עליו, כי קרוב יום מותו ואמר להם באיזו שעה ובאיזו רגע ימות ויהי בבוא יום פקודתו — אמר לכל אחד ואחד מאנשי החברה קדישא שעמדו אצלו, לערך אלפים איש, ביניהם כמה וכמה לומדים וחסידים, מאיזה גלגול נשמה הוא בא ובאיזה זמן ימות. וכאשר פתר כן היה. ואמר: רק אלה שיש להם חלק בנשמתי יעסקו בקבורתי. אחרי כן אמר לכל הנצבים עליו: לכו לדרככם. רק האנשים שבהם צוה שיתעסקו בקבורתו, בהיות להם חלק בנשמתו, נשאו במחיצתו. עוד הוא מדבר והנה נראה לו במראה, שמלאך המות בא אל הבית לבוש מלבושים נאים שקוראים שוי"ב ואמר בזה הלשון: (חושב אתה, שלא הכרתך בנסעי לדרכי ואתה נגלית אלי כעני ואני נתתי לך כמה מטבעות, — עתה נגלית אלי כקצין לבוש הדר — צא מכאן! אין לך

אצלי מאומה אין לי צורך בך ברוך השם. וידבר פעם אחרת בדבר קשה
ויעמוד ממתנו ויסגור את הדלת ויאמר אל הסופר, שיכתוב שמות קדושים על
כל החלונות שבחדר וגם על הפתח. כשדבר ועשה את כל הדברים האלה
נפלה חרדה גדולה על כל העומדים סביבו אז אמר לאנשים, שיצאו מפתח
ביתו החוצה, רק הסופר והשמש הזקן ממאה ועשר שנים המה ישארו עמו. ויעשו
כן. אח"כ אמר בזה הלשון: ראו נא! כל המעשה אשר יעשה והיה לכם לזכרון.
ויהי בדברו ויאמר: ברוך הבא, אבי! ברוך הבא אבי זקני רבי נפתלי! ברוך
הבא אבי זקני רבי מנדל! ברוך הבא אבי זקני רבי משה חריף! ברוכים
הבאים! ואמר: ברוכים הבאים גם לאנשים אחרים חשובים וגדולים מאד
וגם למלאכים. ויהי בכלותו לדבר ויבא רעש גדול וחוק מאד סביב למסתו
והסופר והשמש הנ"ל לא יכלו לראות מטתו מחמת האימה הגדולה שנפלה
עליהם גם אש גדולה להטה סביב למסתו ואחר כך שככה. ויאמר לשני
האנשים הנ"ל בזה הלשון. (זכרו נא את כל אלה, אבל דעו לכם, כי הייתי
גלגול חזקיהו מלך יהודה ואותם האנשים שיתעסקו בקבורתי הם ניצוצות
משמתי, על כן יטפלו בי, וראו הזהרתיכם, שתקחו את ארוני לאחר מותי
ותשיאוני לק"ק חברון ותקברוני אצל יחזקיהו מלך יהודה. אח"כ אמר לשני
האנשים הנ"ל שילכו גם הם מחוץ לבית. וילכו משם. ובתוך איוו רגעים
נכנסו להחדר ויראו והנה הוא מת. שאמר.

כוכבים.

ליל אביב רוח בשמים, עצי הגן מלבבבים, דליותיהם מלוסות נוצות לבנות, המתבהרות בכהות הלילה, ריחות פרחים רעננים עולים באף ומשכרים את החושים. הליבקוניה זולפה את ריחה החריף והמתוק. דממה גדולה ועמוקה, דממת הצפיה להיצירה החדשה ההולכת ונרקמת במעמקים. לא הרחק מכאן משתרע היער השחור וגם הוא עומד על כבדו ומשאו ומחכה לפלא שיתרחש בעולם. מרגישים את פרפורי העובר הנמצא בבטן האדמה, בחיק הטבע. דממה וצפיה.

השמים עמוקים ותכולים-כהים. מיליוני כוכבים נוצצים באורות זהב וזכסף וקורצים לפרחי האדמה המגונים. בחלל הגן מתראים פעם בפעם נצנוצי תולעי-הרשף, המצליפים ונעלמים, מבריקים לרגע וגוים. אל כל אשר העין מביטה—כוכבים מנצנצים: גם בשמים ממעל, גם על האדמה מתחת וגם בחלל האויר. וכל אלה הכוכבים משתקפים בתוך מי הברכה אשר בלב הגן ובתוך השמים התלולים על קרקעיתם.

בחלל מורגשת הרת עולם חדש ובריאה חדשה. הטבע נושא בקרבו את זרע הקיץ הממשמש ובא. שרשי הצמחים, האילנות והפרחים יונקים את לשד האדמה הרענן להוליד את פרים לאדם ולהבשיל את עסיסם לכל מיני הפרפרים והרמשים. הזדוגות המינים בכל מערכת היקום. עצי-פרי המרכבים גוזלים שרף ומיץ שמן; הם מתמלאים לית, שריריהם רויים מוח וענפיהם משקים נוזל מחוק ומאמץ. פרחי הלילה פותחים את גביעיהם המלאים גרגירי-זרע ומצפים לרגע, אשר יבוא המקרה או הרוח ויזריע אותם לתוך חיק בנות-זוגם להעמיד זרע ולהוליד כדמותם וצלמם. פרפרי-הלילה מתנפלים על הפרחים ומוצצים את ליהם ועסיסם. הצפרים מציצות וקוראות לבנות-זוגן. באויר רואים מין הלולא וחינגא של רמשי-ליל טסים ומזומזמים, רוחשים ומתעלסים. דבקות מינית ושכרון בכל החי והצומח.

ובעצם רחשי היצירה האלה הופיע פתאם גם המדבר, בדמות נערה בעלת עינים, זוג-כוכבים שחורות כעין העשת ומבריקות. בברק פראי וחד. פרוצת שער שחור ונוצץ, ברשרוש שמלה צחורה וקלה, בעינים זורקות מבטי פרא ובטפוף מהיר של רגלים קלות—התפרצה הננה מאחד מעונות הקיץ הסמוכים. שם נדברה עם בחיר-לבבה לבוא הנה, אל הגן, ליד הברכה, בכדי לגלות לפניה את כל לבו, להסיר את פני הלוט ולדבר אתו דברים ברורים; גפתולי הנפש נפתלה עמו, סכסוכי-אהבה וקנאות לבבות, של שתי נפשות מתחרות זו בזו, העיבו את שמי חיה. בראשונה אהב אותה והנה נתגלתה ובאה הנה זו, בעלת העינים הכחולות וצדה את לבו... פעם עלתה ידה של זו ופעם ידה היא; בכלי-זמין מלוטשים נלחמו ביניהן, ללי-זיין ידועים לבנות-אנה, עד אשר לבסוף היתה ידה על העליונה והצליחה להציל מפיו הבטחה: לבוא בערב זה אל הגן, להתודות לפניה על מעשיו ולהשבוע לה שביעת אמונים ואהבה.

היא באה הנה כמו מעולם זר ורחוק ובלבלה את רחש החיים השקטיים
העמוקים אשר מסביב; הביאה נעימה זרה לתוך מנגינת הטבע השלוה; דיסוננס
— לתוך ההרמוניה של שמחת ההריון אשר לכל החי והצומח, שהכל בהם ישר,
שאין בהם מנפתולי המדבר ובסכסוכי לב האדם הבוגד והמבקש חשבונות רבים...
היא רצה בגן הלוך ושוב כמסורפה. ובמרוצתה הרעידה את הפרחים
והבריחה את הפרפרים המתנועעים על גבעוליהם, הבעיתה את הצפרים
המתעלסות בקניהן, הניעה את זלולי העצים והפילה את גוצותיהם הלבנות,
בלבלה את ראי מי-הברכה ואת מיליוני הכוכבים אשר בשמיהם; ברעש וברעם
עשתה את דרכה; סער עבר בגן, סער האדם, אשר גורש מגן-עדן להיות נעי
ונד גם ברגש לבו היותר מוצנע.

ככה עברה את הגן לארכו ולרחבו. ובכל מקום בואה — חורבן והריסה:
בנעלי רגליה הקשים רמסה ציצים רכים, בידיה קטפה פרחים והשליכם בקבץ
לתוך המים, שברה זלזלים דקים כרוח סועה; תלתלי שערותיה השחורות
וכנפי שמלתה הצחורה נאחזו בפעם בפעם בסבך ענפי העצים והיא קללה
אותם קללה נמרצה בטרם עלה בידה להחלץ ממיצר הבדים והענפים שסביב
שתו עליה.

לבסוף עיפה ברוצה, באה אל שפת הברכה, ישבה על אחד הספסלים
והשתקעה במחשבות:

— ובכן רמה אותי גם הפעם, הוא שלחני הנה בכדי לתת לו ידים ללכת
אל צרתו ולהתראות אתה פנים... וברגע זה שאני יושבת כאן בודדה ומצפה
לבוא, הוא מתעלס אתה באהבים וזו שוחקת למשבת...
אנחה משברת-לב התפרצה מקרבה.
פתאם נזכרה.

בשבתה פעם עמו במקום זה והכוכבים ממעל רומזים ונוצצים ומשתקפים
במים האלה אמר לה, כי כל כוכב הוא עולם בפני עצמו כאדמה זו שאנחנו
חיים עליה. וכל אלה מיליוני העולמות מלאים כוסף ודבקות וזה סוד כח
המושך שלהם. וכל החיים, חיי הצומח, הרחש והמדבר, מלאים עריגה שאינה
פוסקת להתדבק בשאינו מינו שהוא גם מינו. וסוד עריגה זו היא—האהבה: כד
המחיה והמפרה, רק כוכבי המים הם קרים ומתים. הם רק ראי החיים, בבוי
אתם וכח-המושך שלהם הוא—המות.

היא הביטה סביבה אל צבעי הפרחים המגונים ואל זיקי תולעי-הרשף
המנצנצים באויר, הרימה את עיניה למעלה, אל כוכבי השמים הרועדים
והמבריקים בברק זהבם, אחר הורידה את ראשה והסתכלה עמוק, עמוק במים,
אל השמים הכהים הפרושים על קרקעיתם והזורצים כוכבים צוננים.

פתאם נשמע קול משק מים, שהחריש את זעזועי החי והצומח אשר
מסביב. הכוכבים אשר כברכה נתבלבלו ונתרוצצו רגע אחד. התהום האפלה
קבלה בזרועות פתוחות וקרות את הנוף העדין של הנערה בעלת העיניים
השחורות שכבו לנצח...

גז המדבר, המבקש תכלית וחשבון; נעמה הנעימה הזרה אשר בהר-
מונית היקום ונשמע שוב קול רחשי הלידה של החי והצומח—סוד הדבקות והאהבה.

ט י ס ה

שנה על שנה שנת גלמי אישנה, אישנה
 כאבן על דרך, כאבן ישנה-נושנה,
 כאבן חרולה ודשוואה, אין תנועה, אין מגוד,
 ואקשב בשנתי רננה, כמזה לא רן עוד,
 כמזה לא רן עוד לא איש ולא שרף בן-חשמל -
 מה שרף כי ידע לרנן כנאת ובר-גש מה?
 ומשמע ומשא ודומה ודומה ומשמע -
 ואקשב מבלי הסב גלמי, מבלי השב נשמה.
 ושנה ואביבה לה, שנה ואביבה, אביבה,
 ואין להשיבה - ואבנן מקשיבה, מקשיבה.
 שומעת בשנתה, שנת-עיום, שנת אלם-אלמים,
 שנת חלום חלומותים, ברחש ימים סתומים-נעלמים,
 ברחש ימים קסומים-נאלמים מעבר לזמנים,
 בהמות גני-גנים, אשר לאביב אין שושנים,
 אביב אין שושנים, אביב השושנה הגדולה,
 האחת, הגדולה, האחת, אמונה על תולעי:
 הן היא הנצבת לבדה ושניה אין עמה,
 הנעימה מצעם וצואר-צוארים מרימה,
 הצואר הרם ומרקיע אל בינות לנצחים,
 לרמו משם פנס-עולם לאובדי-ארחים,
 לכל יורדי-שחת נדחים, לכל הולכי תמס -
 הלא היא בת רמו-רמזים, בת אמת כל אמת.
 הלא היא הפת, חשקיה כל טמירי-חשקים,
 לה שחקים וארקים לב ישאו ובה הם נשקים.
 ולאבני, לאבני היא, זאת העליונה-עליונה,
 ובערבי-אין-רואים לקראתה פנה-יונה, פנה-יונה
 תשא בטיסה והשתחנה אל מול פני גאונה
 אפים - - -

מפנקסו של עקש.

בפנקסו של הוגה-דעות אחד מצאתי כתוב את הרעיונות, המובאים למטה, בצירוף הגהה זו:
 רעיונות אלו, שהנני בא לרשם על הנייר, מסוג הסברות של „איפכא מסתברא“, אינם, אפילו בתור בני-סוג זה, חדשים ולא מקוריים ביותר, אלא שמלך מקום לא נתישנו עדיין כל עיקר, לפי שמעולם לא נהגו בהם עין יפה והכניסה בקהל נאסרה עליהם בכל הזמנים. עקשנות זו, שבה הרבים בכל התקופות, מבליעים, בצורות שונות, ודנים לגניזה את דבריו של „מאן דאמר“, מכריח בכל פעם את ה„אחרים“ לתזור על הנושנות ולטעון בשם דעת-היחיד, שאם כִּי כבר הובעה ע״י פרטים בודדים בתקופה זו או אחרת, מכל מקום עדיין היא ערטילאית, וכאין פנת-גג היא מתדפקת באשנב של שובך המחשבה וכיתומה זקוקה תמיד לטוענים בעדה.

יש מחות, המגששים את העצמים בטבורם ומתדבקים בהויה ע״י מקומותיה הפשריים והנוקשים, כביכול; ויש מחות, היונקים תמיד מראשי האצבעות והתנוכים של העצמים ומכל הרכרוכיות, שהן הראשונות לתחושתו של כאב. האחרונים הם בעלי הקצוות. אוניהם של הללו קשובות לא כלפי עצם השטף, הקו הקצר בין הלידה והמיתה, כי אם כלפי הנביעה של האפיקים וגויעתם באוקינוס. הם שומעים רק את צוחת הנולד ואנסת הגוסס.

היכולת לראות דברים היא הכשרון ליחד את עצמו עם העצם הנידון ולהמסר כולו ברשותו, זיוג כשר, בלי שום תערובת של מין זר, שאינו מענינו, בלי שום חציצה של קליפה, ואפילו בלי היוק ראייה. טהרה מוסרית בהרגשה ובמחשבה — להזהר מפולגימיה, להיות גבר בהרגשות ובדעות — זאת אומרת, לכבוש בכח עצמו ענינים בלי שותפותם ועזרתם של אחרים; לראות את השמש בעיני, לאהוב ולשנוא בכחי בלבד, ולקרוא בספר דברי הימים ובכד ספר יצירה רק על ידי קרני-מישוש שלי. מכאן כל מה שנאמר ע״י אחרים הוא ממילא שקר אצלי, וכל מקובל צריך ליהרס על ידי.

נוסח אחר: חייב אני לברוח מעבר להרי-חשך כדי להציל את רשות-היחיד שלי. שאהיה מלקק מן הים בכף שלי ואוכל מבשר ההויה בסכיי ומזלג שלי ודן על הכל ביחידות, בסמיכות רק על כחות נפשי.

נוסח קצר: דעה ששנים אמרוה מומה בה, ומי שמצא לו חבר אבד את עצמו.

לב רותח, נחיל של אידיאות — ומלמעלה גל של אבנים — כזאת היא האמת. אין תורה נמסרת מפה לפה, כי אם ננחלת דרך גל האבנים. רק השפתים שבקבר דובבות אמרי ביגה, ועל האמת יש תמיד כתובת: פִּנּוּ —

ענין הל"ו שייך לא רק לגבי צדיקים וחסידים, כי אם גם לגבי חכמים ויוצרים. מי שעושה מעשי צדקותו בשוק — מה טעם יש לצדקותו? — כמו כן החכם בשוק והיוצר בשוק.

מי בעל משפיע יותר משליט כובש? — זה שמסכסך לאומים ומעמדות, מחריב ערים ומדינות, מכניען תחת שלטונו וכופה עליהן תרבות זרה. חכם בעל משפיע גם כן מסכסך את הלבבות, מחריב כמה וכמה מחות ומוביש את מקוריותם. חכם ישר-לב חסלו מלהשפיע ולשעבד לחכמתו את הלבבות האחרים.

כל האידיאות נוצרו, בעיקרו של דבר, מחומר אחד. אותם היסודות, אותו חיתוך האברים וגם כמעט אותו קלסטר-פנים, אלא שהן משתנות זו מזו על ידי עוקץ אחד, מה בלתי נתפס רק לדקי-הרגשה ביותר, ומה זה הגהו דם-התמצית של כל אחת מהן ועושה אותה חטיבה. אולם כל מי שבא לשתול אידיאה בלבבות עליו לקרבה אל השגתו ותפיסתו של אדם סתם, כלומר, לעשותה פושרין, ליטול מתוכה את העוקץ, את היסוד היי"ש"י שבה. ומפני כך מימות עולם לא נתגשם עדיין שום עוקץ של אידיאה, כי אם צורותיה החיצוניות, שהן תמיד הפוכה הגמור של פנימיותה. מכאן אנו למדים, שרק הפשרנים והותרנים הם בעלי-השפעה ולא אלו, השומרים על העיקר. אולם שטחי-ההבנה מודדים תמיד את מדת כשרונו וכחותיו הנפשיים של אדם על פי מדת השפעתו על הקהל הרחב. עסיסי-חריף הוא יותר מדאי ויש בו מיסוד הרעל בשביל בן-התמותה, ולכן אני עף למעלה ומניק בו את צורי הסלעים ורוכסי ההרים.

היצירה האמנותית דורשת חיי-אדם עם שעור-קומה שלם. כמו שכל דור בא בולע לתוכו את החולף ובונה את משכנו על משואות חיים חרבים, כך מעשה-האמנות הגהו תמיד פרי חיים שרוצצו לתוכו רסיסים ונשפזו לתוכו נטפים נטפים. האמן ממית את עצמו ביצירתו. לא את החיים סתם, כי אם את החיים הרצוצים משקיפה האמנות. גם ההדס אינו נותן את ריחו, כי אם אחרי שחיקה ומלילה וכתיתה.

האמן אינו שכיר-יום, הבא על שכרו בנסות היום, כל בעלי האמוניות.
הוא בכלל אינו צופה לשום מתן שכר. אסור בהנאה. רק שלא על מנת
לקבל פרס! רק בחנם!

בעל הכח הנהו נסתר. בחדרי חדרים של תענועי-סגנונים וצורות
מעולפות הוא מסתתר מפני העין הזרה. רק קסני-המח ונפחוי-הלב אינם
מסוגלים להטמן במערה ליובל שנים, לפחות.

בשפע של כחות מעולף גם מוסר-כליות. מפני מה שפע זה דוקא ביו-
ומחמת זה ההתרחקות מן ההבנה, להיות נראה בעיני הבריות כמתעתע.

הבדידות היא תנאי ראשי ליוצר. לבודד אשכון. לא רבי, בלא בית-
מדרש ולא לי להקים תלמיד. ממני לא רק ההתחלה, כי אם גם בי הסוף.
את כסאי אשבור בבוא יומי ולא אנחילו ליורש-עצרי.
אשה יפת-תואר, כשהיא יתידה היא מסמלת את כל מין הנקבה, ובצבור
של נשים היא אחת מן האספסוף.

בא-כחו של זרם? — תלמיד מבית-מדרש אמנותי? — בעל שלט? צעיר?
חדש? חדיש? — רק פגיעה בכבודי הוא לי. לא זה ולא זה. דברי חי וקים.
הוא הנהו בריאה חפשית. ודבר האדם אינו שוטף כנחל דרך המחות של
דורות, כי אם מתחדש בכל מח מקורי. כלע וכאילן הוא דבר האדם.

ראית מסורר, שבני-דורו מרננים עליו את ההלל, ברוק אחריו. בתשעים
ותשעה אחוזים ממאה אינו שייך כל עיקר למשפחת האמנים העילאית, שמש
הוא לבני-תקופתו וזמר לדורו.

המשורר הנהו מבשר לבאות או קורא לדורות, מעורר מתיב מקברותיהם.
או מכריז על הנולדות. תמיד הנהו מתאבק עם כח-מה, תמיד הנהו מקדים או
מאחר את זמנו, ולעולם אין הוא בא בשעתו. הוא הרוח, הצוררת בכנפיה
כאב חדש ורטט לא שערוהו.

כמו התוגה, המזמרת בקור את שיר האביב הבא, כן חי המשורר
בסביבה קרה וזעומה. אי-ההודאה, או הכפירה הנמורה בכשרונו, מחשלים-
ככפור, את כל יצוריו.

גם המשורר האמתי יש שהוא משלם מס לרוח הדור או התקופה
אבל מיד תוקפו מוסר כליותיו כמי שנשבה לבין חיצונים, ובכונה, כדי לפדות
את נפשו, הנהו שופך את הקיתון על פני מעריציו, המביעים לו תמיד בקול
רם את רחשי אהבתם. ויש שהוא גם מלשין ומוציא שם-רע על עצמו או
יוצא בפירושו לתרבות-רעה בכדי להנצל מאהבתם המחניקה. אולם מי שקובש
את משכנו בין החיצוניים, סימן, שהוא מהם ומהמונם, ושכירת שלשלאות
האהבה והערצה היא אבן-הבחן.

להכעיס את החיצוניים — אף זו היא דרך, הם אומרים כך, ודוקא
כשהדין עם, מחמת טעם זה עצמו, אני אומר לא כך, שמכיון שהחזיקו
בדעה זו כבר חנוקה. ולכן הנני מוכיח את ההיפך, כדי להפקיע מבין
פרועותיהם את הדעה, ואתלשר מתוך כך לזכות בה.

גם האהבה וגם השנאה, גם הברכות וגם הקללות מפי הגבורה הם
על פסגת האמנות המזיקים והכרובים תאומים הם. ושעשע יונק על חור פתן.
אלא שהשוטים מבקשים לעשות את המשורר לשתדלן: התפלל בעדי על
גשמים בעתם! יי חיים נוחים תחת הגפן! והעיקר שספור-המעשה יסתיים
בכי-טוב!

אין תימה, כמובן, בזה, שכל הרועים מנהלים את עדריהם ללקק מן
התפלג הזך של האמנות; אלא חבל על שהאמנים עצמם מביטים בנחת-רוח על
חלל, המדליחים את התלג הזך ומבקשים לשאוב מתוכו מים לבשל בהם את
גזידם. ולא עוד אלא שהראשונים עולים בחני-יובלם לשבת על הכסא ומטים
אזניהם לשמוע את הלהג הרב, שהרועים המכובדים מפטפטים בשעת הילולא
בשם סכום כזה וכזה של גלגלות, הנמנות על עדרם.

כמה מטמטום-הלב יש, למשל, בהערכה זו: פלוני מספר על גבורתו
זכח שריריו, סימן שגבור הוא, ופלוני מודיע ברבים את מרת-נפשו
וצער חייו, בודאי שחלש הוא. התמימים! אם אי אפשר ללמוד מן הסימנים
הנוכחים את ההיפך, מכל שכן שאין לקבלם כצורחם. אם באמת גבור הוא
דגן למה הוא משנן על אזנינו תמיד את גבורתו? וכמה מן הגנדרנות
וההתהטאות וההלשנה במזיד יש בודויו של אדם על חטאיו או על מומיו.
שניהם, הגבור והחלש, מדברים בלשון ערומים. והנגלה שבדבריהם הוא בודאי
הצד הבלתי חשוב.

האמן פטור מכל המצוות והחובות, ומעול דרך-ארץ. הכל שרוי לו. הוא
איו חייב לשלם מסים ולהשתתף עם הבונים, הוא הנהו גנב. דרכו רק
במחתרת. אין לו עסק עם נגלות, ומחפש רק אוצרות גנוזים. הוא הנתן

מרגל וצועד בין הבריות על קצות אצבעות רגליו. ומכיון שכך חייב הוא להתעטף בלבושים ולגוון את טליותיו כדי שא יכירוהו בני-האדם ויבואו להזהר מפניו. ואי לו לאמן, שהקהל הכיר בו שאמן הוא.

האמנות היא ראי. קשה להתאבק עם מימרא משורשת זו. וליבי בן-האדם התרבותי היא לא ראי סתם, כי אם גם אספקלריה-מסכיה של חנות מהודית, שהיא בורר משם כל מיני ארג ותלשיטים למיפת כגון, דברי חכמה, ספורי מעשיות, סצינות מן החיים, דרמות בינו ובינה, טפויים ונמוסיות, ומכל זה הוא נוטל ומתבל בו את שיחתו, מה שעושה את שיחתו של האדם התרבותי מושלם כה את הלב. מכאן נובע, כמובן, הכלל: אמנות יפה הנה יפה באמת, כל זמן, שהנה משפרת את חיי מעדנת את הנימוסיות וגורמת לי נחת-רוח וכו' וכו' — הה, מטופסטים! הה, זיפנים! הה, בעלי-הנאה! — האמנות פותחת במקום שמסיימת ההנאה, ובני-ליותה הם כל יסורי התופת וכל מלאכי חבלה. כור מצרף הנה האמנות ואש אוכלה.

יש גם אמנות אספקלרית. כמים היא משולה. מה המים משקיפים את הצמים, אף היא כך. וכמים היא מחוסרת צבע ועצמיות משלה. וכנהניה של אמנות זו הם בעלי האספקלריות ומומחים לחכמה הפזיכולוגיה. ואח להם המלצר, אשר עינו בוחנת, כידוע, בטיב אורחיו, הסוחר החרוץ ובעל המשגרה לבלשת.

האמן הוא לאו דוקא פזיכולוג, וחכם רק כשאינו רוצה וכשאין צורך בחכמתו. וה יקר, כשאין לו שום תועלת בה. מכשהוא בא להפיק תועלת מחכמתו מיד הוא נכשל. מן האמנות אין שום תועלת. ורק בפסעו בין הנשמות האמן הנהו גלו-עינים וחכם יודע הכל, אולם בצאתו אל החיים, בין הגופים, הרהו מתהלך עור וכמעט תמיד רק שוטה. ומכיון שראית אמן או משורר, המעורבים ביותר בין הבריות, דע לך, שאנשי מעשה ותועלת הם.

הזיפן בורא בכח הרכבות שונות אותן הנפשות עצמן, הנבראות ע"י האמנות האמתית, והן דומות כחיות, עד שאפילו לבעל עין חדה קשה להבדיל בין גולמים אלו ובין יצורי אמת. וכיצד להבדיל ביניהם? — זוהי שאלת כל השאלות. הסימן העיקרי, אש החיות. אבל גם את האש אפשר לזייף. ופה התהום הפעורה.

מעשה-אמנות, שבלע לתוכו חיי אדם, כלומר, את כל החיות, את הבשר והדם ואת הנפש המשכלת של אדם אחד, היא יצירה כשרה ולא מזויפת. וגם הזיפן מעיד על יצירתו, שהשקיע לתוכו את כל חיותו-בא הישר ומפוצץ

תחת חופתו, עם היצירה כלתו, את גופו לרסיסים, כמו כוס זו של ברכה.
החיים המפוצצים הם הערות.

ההשערה, שעתידה האמת לנצח בבאים, היא אחת מתחבולות האונאה העצמית, שהאדם המסכן מתנחם בהן בדרך-חייו האפלה. והלא הדברים קל וחומר, אם לא נצחה הדעה הישרה בחייו של הלוחם עליה, מכל שכן, שלא תתנער מן העפר אחרי מות בעלה, כשאין רואג לה. מי שבני-דורו חיבוהו על לא-דבר או שבטלוהו מחוסר-הבנה, אין לו תקוה, שהדורות הבאים יעיינו בדינו. אדרבא, השקרים המוסכמים הם עוברים בירושה כמות שהם, ולא עוד, אלא שבכח הזמן הם מתקדשים, שליט רוצח, שאנט את כותבי דברי הימים לרשום אותו בין הזכאים וגומלי החסד לאנושיות הוא עובר בצורה כזו לאוצר ה'נושיות'. גם השקר, או אולי רק הוא, הנהו בן אל-מות. ואם קם גואל לאמת זו, שאדם מסר את נפשו עליה, הרי הוא מתכוון לגמדי לאמת אחרת, אם כי לכאורה הנהו מדבר באותה הלשון עצמה.

מי שהוא ישר צריך להזהר מלהיות גם יוצא מן הכלל, כי אם יוצא אפילו מן הטפוס של יוצא מן הכלל. אפור. להסתתר בתוך הרוב.

בעולם היצירה יש גם כן חוגרי חרבות, אלמים, הכובשים את העצמים לא באהבה ובקורבה נפשית, כי אם בורוע. מתוך אופן ציורם ניכרים הללו, שאינם נוהגים כבור בהדומם המצויר, ולא בהחי ואפילו לא בהמדבר. הם באים על הדברים בפתוי או במעשי אונס, ומקימים מהם ולדות. גם את כבודו של הקהל הם גוזלים, כמו כל המושלים האכזרים והתקפנים, וכמוהם אין להם לעולם לא מנוחה פנימית ולא ספוק נפשי. והם המכריזים ביחוד על כחם ומצלצלים בדרכונותיהם. אולם מתחת בגדי-השרד מבצבץ זה הבלתי-בטוח, המתרפס, הטעון דוקא לחיזוק.

השחור, האדם והלבן, כל הצבעים טובים הם. הן כל אחד שואף לא לזה שיש לו, אלא למה שאין לו עדיין, ואם כך הרי האמן נושא את נפשו לא אל הצבע, שבו הוא מצייר, כי אם אל "מה" אחר, וצבע זה אינו אלא לפי שעה, כלומר, סימן, שזה דוקא לא. אני משתמש, למשל, בצבע שחור כדי למצוא באמצעותו את הלא-שחור. ואם כך צריכים אנהנו לשמוע מן האמן תמיד את ההיפך ממה שהוא אומר לכאורה. והשטחיים דנים דוקא על פי הצבעים.

לא מה, שהם מגנים אותי הוא הפצע שבלבי, כי אם מה, שהם משבחים את הללו, שאין בהם, לפי הבנתי, לא טעם ולא ריח.

ידידי באמנות! — את נשמות שנינו רמסה הבקרת המסומסמה ברגליה.
על פי אופן מסתורי השיגו ידיה הגסות תמיד את הרך והענוג, את גלגלי
העינים, שביצירותינו הטהורות, ואחרי שכפושם ברפש השוק, הוציאו לראות
בלעג וזדוני. חיוך דק מן הדק טמון בזויות שפתיו של ידידי באמנות. הוא
מסכים לדברי, אלא שהוא מיחסם רק אל האחד משנינו.

בכל מקצוע של יצירה מתגלים לעתים תכופות מלאכים בני יומם,
המפריחים מין צפצוף, שהכל מפרסמים אותו כשירה אמיתית, כהשירה, ורואים
בה סימן של תחיה והתעלות היצירה, ואת יוצריו כגדולים, שדוחי מעלה,
שעליהם גאותם של האומה, הדור או התקופה. ולמחרת אתה מדפדף בדבריהם
ורואה בהם לתמהונך ריקניות מרעושה, שאי אפשר להבין כיצד יכלה לאחת
את העינים אפילו לשעה. ואתה חוקר ונדרש מפי האחרים, אפילו מפי אותם
המשבחים עצמם, וכולם מושכים בכתפיהם. אלא שהערומים שבהם מגמגמים
ואומרים: כן, אבל צריך לדון עליהם מנקודת-השקפה תולדתית... מין הוראת-
שעה. אולם הוא הנותן, אדוני הכרות, כל מה שאינו אלא לשעה אינו ולא
כלום!

המבקר הפרשן תמיד גורס הוא עצמות, ולעולם אינו שבע.

המבקר המנתח, אגב טרדתו בפישוט הלבושים, הוא מאבד את ריחה
העיקרי של היצירה, שאינו אלא צירוף של כל הלבושים ביחד.

האכר חורש, משקה את רגבי התלמים בויעתו, זורע, מצפה לגשמים
ולאור שמש ואחרי כן קוצר חטיפ. יש גם פועל, הטוחן את החטים ועושה
מהם קמת, הראויה ללישה ולאפיה. והסרסור מוכר את המזומן.
המשורר יונק מלשד ההויה כעופף, הפרוש מכל הטעמים וההנאות,
חוק ממקור האם, וכעולל הוא מצפה תמיד לחסד האם, לגשם הנדבות ולאור
השמש, שידרו את רגבי התלמים של גופו ונשמתו. ברית בין הבתרים
במסירות-נפש צועד הבודד בלילות-הירח ויונק מן החלום ומאהבה בלתי
פוריה. ואת אשר הוא זורע ומשקה בדם לבבו קוצר הוגה-הדעות, הטוחן את
החלומות ואת הצרופים הפלאים, החטים הפנינים. ועושה מהם קמה של
אמרי בינה ומסקנות הגיוניות מאכל לכל נפש. המבקר הפרשן מסרסר, לוקח
מזה ונותן לזה.

ממשלי המגיד מדובנא: בשוהם של שר, אחד נעשתה שרטת, שכל
החכמים והאמנים לא מצאו תחבולה להחליקה, חוץ משנים. אחד יעץ לבקע
את האבן היקרה לשנים; אולם השני צוה לפתח על השוהם את האותים של
שם השר והפגם יבלע בקוי הפתוח. — מצאו פגמים באמן והם אומרים לו:
גזור! בקע! — אולם הפגמים ניתנו לאמן, כדי שיחרות מתוכם וביניהם את שמו.

זוה אני מגלה...

שקיעה בלב ובלבול במח. מחשבות שונות ומשונות שוררות בקרבי. גוש רעיונות — להטים תפס מקום בכל אתר ואין אני יכול להבחין בין מחשבה למחשבה. ומטיילות המחשבות בקרבי בלי שום מעצורים. אין בכחי לחשקטן ולגרשן. היה זמן, והן צרו על לבי ופתוני לדברים שמתנגדים למוסר ולחברה. לא חפצתי להאזין לסוד שיחן. אולם רפה-אונים חלש מאד הייתי להכריען. ומיום זה אני תועה בלברינט של סתירות ונגודים, ואיני מוצא את הדרך הנכונה.

רוחי סוער כסופה במדבר; נשמתי רועשת כהר גועש. ואני בעצמי גופי מתלבט בחוצות כיצאנית וצופה לצדדים.

שקיעה בלב ובלבול במח ובגפוש...

אין דבר בעולם שינחמני, אין דבר בעולם שבו אאמין וכצועני הנני צודד. בלברינט אפל של מחשבות והרהורים. ההן אל גדול, אבי כל הארץ! על מה ולמה אתה מענה לכה אותי? מדוע לא אשקט כשאר האנשים? מדוע נשמתי מתלבטת ביסוריה ואינה מוצאת מנוחה? אני רואה אנשים חיים ומתים מרמים והורגים, שונאים ואוהבים, וכדם חיים, חיים בלי הבל. ואני עבדך, המעולה, אני כשכור מתגולל בחוצות בסימטאות ואיני הי לגמרי; אני נס מכל בן-אדם, אני פוחד מצלי, ורעיונותי מבעתים אותי. הה! אל נורא של דמי הלוהטים; אף כי אין אני מאמין בך! אין אני יכול להאמין בך, מפני שאין אתה מאזין לצעקותי ושועתי, אל רע ונורא הנך.

יום-הלפורים ההולך ובא יכפר גם את עוונות אל נורא ואכזר כמותך.

אידיאלים? מוסר?

הה, אהובי! היש אידיאלים לזאב? היודע רחמים נמר אכזר ורע! היש קורטוב של מוסר בלבו של ארי המתנפל על טרפו? שום אידיאלים אין לי, שום מוסר אין אני סובל. לאנשים קטנים, לבעלי-מוחין זעירין ורגשות מטמטמות יש אידיאלים... אבל לי — יש רק הרגשות, הרגשות בלי סוף וקץ ואף בהם לא אאמין. כיצאנית המתלבטת בחוצות ומחפשת רק אורח שיתענג על גופה המתקרר ואין היא הושבת ואינה מחפשת אידאלים, — כזה אף אני. אין לי תקוות.

אין מוסר בעולמנו. רק ילדים גדולים מתייראים מועמה של המלה "מוסר", אבל אני אינני מתירא ממלים כאלו, אני עושה כל זה, מה שרוחי הכוער מקריא לי, ואינני מתחשב במוסריות... כל מה שטוב בעדי, כל דבר שמוצא חן בעיני אני עושה... אני מרא.

ומפני אנשים כמוני מתיראות עלמות ענוגות וסנטימנטליות ואמרותו
— בלתי-מנומס...

כן, בלתי — מנומס. הפשי, בלתי משועבד לשום אדם ולשום דעה.
אני שורק על העולם ואמרותיו.

שמעו בני אדם והאזינו!

שמעו אתן אתונות והקשיבו לדברי, דברי איש חדש, שדלה את דעותיו
מתוך לבו ונפשו! אני הופעתי מאותו מקום שאין אנשים, אין חברות ומפלגות,
אין אלהים ואין אידיאלים.

אני באתי מהמדבר הצורב-של-חיים, אני יצאתי מנקיקי הסלעים ובאתי
לאמר דברים זחדים, דברי אמת.

לא חיים אתם, אין אתם יודעים מה הם החיים. בעיה אריתמטית
בלתי-נפתרת — הם רעדכם! באורים שונים אתם נותנים לסבת החיים, ברורים
מדעים, החיים אצלכם ענין יבש. פיתמט. מדויק, לא, שקר!

החיים — אינם בעיה קשה ומסובכה — כי אם דבר קל, ענג ושקוף.
החיים — הם התמוגות הטוב והרע; התמוגות — עמקות וששחות.
התרכבות — אהבה ושנאה.

ובאים אתם במוחכם הגדול, בנשמתכם הכבדה, העמוסה בסמרטוטים.
באידיאלים ודברי מוסר, באים אתם בשאלות ומתחילים לחקר, להקיש,
להתפלסף ולדרש סמוכין.

מה נואלתם! עד מתי תבקשו תירוץ לכך? החיים הם פשוטים, בהירים
חפשיים ומעניינים.

צריך לחיות בלי שום שאלות, צריך לחיות לשם האני, בלי חשבונות,
בלי דאגות, באופן חפשי, וקול תרועות החיים החדשים ישמע בכל קצות הארץ.
אין אני אוהב תפילות, מפני שנשמתי אינה סובלת את האלהים.

אבל יש רגעים כאלו, רגעי-יאוש ומרה-שחורה, שאף אני חפץ להתפלל
למי שהוא. ואז בורא אני לעצמי אל חדש וגדול, וכה אני מתפלל אליו.
אלהים! חלש ורפה אוינים הנני נגדך, אני מרגיש את אסותי בפי.

גדולתך ובשביל זה אני שונאך.

כל החלשים שונאים את הגבורים מהם. ואף אני בתוכם.

אלהים! אין אני מבין את מסרת בואי לכאן ואת תועלת הסתלקותי
מכאן — ועל כן שנאתי לך הולכת הלך וגדול. וכפלים הנני שונאך, מפני
שיודע אני, שבכדי לשנאך אני בראתי אוזך.

אל בדוי! עולמך הוא מלא טפשים, מפני שאתה בראת אותו.

בורא נאצל! בזויה ולקויה היתה הארץ אילמלא בראת את השמים
הכחולים והפרחים הפרחים בגנים — אבל השמים היפים והפרחים הענוגים
נשחתו מכיון שספגו לעצמם את רע תעלולי האדם.

אל גבור ונורא, אלהי דמיוני! אל תקצף עלי בשעה שאני חפץ לגלות
מופך, שגיאותיך וטעיותיך. הן גדולתך בא לך מרב שגיאותיך שעשית מיום
נעשית מלך ושליט הארץ.

אל דברי-היפים! לו ידעת כמה כעס וחרון-אף עצורים בקרבי, בנפשי
ובכל גופי? לו ידעת!

אל תחשד בי שאני מבקש אושר ממך — — —
לא מכיון שמסרת אותו בידי ענוגות וחלשות, בידי האשה אין אני
רודף אחריו. גבור לא יקח אושר כי אם מגבור ממנו.

אין אני מבקש ממך אושר. כמו שאני מבקש מהאדם כבוד, כבוד —
דבר גדול וכולם אוהבים אותו, אבל לא אקח כבוד מידי חלש ממני.
אל דמי הלוהטים והגועשים! אני חפץ להיות מושל יחידי, על הזמן
ועל עצמי. להיות נכנע לאחרים אין אני רוצה...

יש מומנטים שחפץ אני לחבק את העולם בורועותי וללטפו בידי הרכות.
כמו אהובת-נפש. ואחרי כן לדחף אותי מעל גופי — — —

וכשאדחף „עולם” זה יפל ויתפורר לחלקים קטנטנים ומחורבתו יתבלט
עולם אחר, עולם חדש, מהקצע-יפה, משכלל „אינדיבידואלי”...

ונפשי מלאה על גדותיה ואין אני יודע במה... אני חפץ הרבה ומכרת
להסתפק במועט...

מפי שאני חפץ להאמין בך, ובינתיים אין אני מאמין בעצמי...

אל גדול שוקן במרומים...

בעת האחרונה אני מרבה לחשוב עליך. אני חושב עליך כעל דבר,
שאינו בעולם. אין אתה בינינו, אין אתה בלבבנו. מת ואינך זה זמן רב!
ישאר זכרוך חרות בעולם, אבל בין כך ובין כך לא יזכור אותך שום
בן-אדם.

לא טוב נהגת עולמך. כבלים שמת על רוח האדם לא נתת לו את
החופש לחיות על פי רוחו הסוער והחם.

לא טוב נהגת. כל מה שבראת אינו אלא שבלון משעמם.
השמש עולה ושוקעת.

האדם חי ומת...

הו! המות! לולא הוא היינו יכולים להיות ישרים, בעלי-מוסר. היינו

מאמינים בך. אבל המות — — —

הוא שולל מאתנו כל נועם החיים הוא מקדיר ומחשיך את לבבנו
הנרקב והמטומטם. הוא מעיב את ימינו היותר טובים.

לא טוב בראת את העולם, זה לעמת זה בראת בעולמך.

לגבר — אשה אשר תמסר לו, ליום — לילה. לשמש — ירח,

לחורף — קיץ.

אבל למות לא בראת שום דבר שני לו. — האלמות אינה.

ההו! אל גדול ואהוב! אני אוהב אותך בשעה שטוב לי, בשעה שאני
שוכח אותך ואת תורתך. ושונא אני אותך בשעה שאני אסור בכבלים; בשעה

שרגלי שומות באזיקים כרגלי שור המובל לטבח.

ההו! אל נורא ואכזרי! אתה מענה אותנו הצעירים החפצים לחיות חיים

טובים, חיים של חופש...

בראשית אביב...

תכלת לא מקנה מכמיהה
של בקיצי עבים
שבראשית אביב
כה ניקחה...
עבים שבים חלבליבים...
הנה תעה קטן עביב
ממכורת גועו.
(המגן, דמותו — שם משולל גזו.)
פעם לי רק רמו ונמוג
אל בין התכלת עמוק...
קרחת גבעה...
קופות עלים בלים...
ויד ריבה
המלטפה כף ידי השעירה.
קטעי לחשי שיחה...
כה ניקחה...
הויה בהירה.

לירדנה

ש מ ש י...

רדי חכת זהבי אל התהום
ומשי לי משם משי משי
את שמשי...
היתה שמש לי ברם
וזרחה שמשי לי יום יום
וחדל יומי שמשי.
נכנסה שמשי לתוך מעגל קסמים
של שממון ימים;
של זריחות ודעיכות.

פז עליות וארגמן שקיעות
וקצה נפשה בבמתי רם.
וילבבנה לב התהום.
וקלשה תוך פדי קפיצות משונות, מגונות.
קפיצות אישון גמי גמשי
את שמשי לי משי משי
החכה!
נשמתי הנמקה לה מחכה.

מרדכי דוב לאנגר

מראש גבעת השתיקה.

על-ראש-סלע ישבנו וחשבנו חשב על-האי-אפשרי הגדול.
ותהר שתיקתנו ותלד אימתה. -
ולעינינו, הנה, מרחביה משתרע
ועל-האפק ישקו השמים לארץ
ושניהם יתמזמוזו. -
עאנתנו נשב, ונסתפל במרחק הנשגב ונחשב על-האי-אפשרי.

מנצני פרנציסקוס הקדוש.

I.

הענו

ויהי בשבת פרנציסקוס הקדוש במנזר פורמינוקולזה עם הנזיר גדל הקדושה
והענוה מססגה איש מרינינה, ויאהבהו פרנציסקוס אהבה רבה.

ויהי היום בשוב פרנציסקוס הקדוש מתפלתו ביער. ויהי בצאתו ויקרן עור פניו,
כראות זאת הנזיר מססגה מלאהו לבו לנסותו. ויצא לקראתו ויוכיחו על פניו לאמר:
למה לך? למה לך? למה לך? ויען פרנציסקוס הקדוש: "דבר למען אשמע". ויאמר
האח מססגה: "פליאה, מדוע הכל נוהרים אחרך והכל רואים רק את פניך ושומעים
רק בקולך? הן פניך בלתי יפים בתארם, את התורה לא תשמע וכן לא הוצמ בהלוי
נותן; ולמה הכל נוהרים רק אחרך?"

ויהי כשמע זאת פרנציסקוס הקדוש ויחד בלו. וישא עינו השמימה ויעמד כן
זמן רב כמו מוכה תמהון אלהים. בשוב, רוחו אליו כרע על ברכיו ויתן תודה ותהלה
לאל. ויפן אל האח מססגה ויאמר: "רצוך לדעת למה אותי? רצונך לדעת למה אותי?
רצונך לדעת מפני מה אחרי כל העם נוהרים? לכך הביאוני עיני וישב במרום הרואות
לשוב ולרע. והעינים הקדושות האלה לא מצאו בין החוטאים והפושעים קמן ממני, רע
ממני ופושע גדול ממני. ולא מצא העליון עלי אדמות יצוד נקרה ממני שיובל לשכר
על ידו את מעשהו אשר עלה לפניו במחשבה, ויבחר בי להיות לאות של תרפה לכל
העולם עם כל הדרו וגאווו וללמד לבני האדם בינה, שכל הטוב והנשא מידן בא לנו
ואל לו ליצור להתהדר בפניו. המהלל את עצמו אינו אלא מהלל את בוראו. כי לו
הכבוד והגאון עד עולם".

ויהי כשמע האח מססגה את דברי פרנציסקוס המלאים ענוה והתלהבות
ליפחד מפניו. וירע כי ענותותו של פרנציסקוס הקדוש חזקה כצור.

II.

התם

תלמידיו הראשונים של פרנציסקוס הקדוש התאמצו בכל כחותיהם להסתלק
מכל חמדות תבל ותחת זה שאפו בכל נפשם להיות עשירים ברוח ובצדקות אלהים.
ליהי היום והם יושבים ומספרים בנדולות אלהים וקם אחד מהנזירים וישא
באזניהם דברי המשל הזה: "היה איש אחד חביב למקום ומצליח בכל מעשיו וירב
וחסרו מאת אלהים. אולם כגודל קדושתו כן היה גודל ענותותו ויהי בעיני הכל כפושע
חוטא. והענוה הקדישתהו ותרוממהו ותחזקהו בחסד אלהים, וירב צדקו ולא חטא
לעולם".

ויהי כשמע הנזיר מססגה על גודל ערכה של הענוה ויבן בלבו כי היא אוצר
כל תורה וממנה חיי-נצח, ותגדל תשוקתו לזכות בה. וישא מרוב התלהבות את עיניו
השממה וידר: "להנזיר מכל שמחה בעולם זה עד אשר ימלא כל קרביו ונפשן

מענה. וישב סגור מן היום ההוא בחדרו בדרך מני אדם וירבה בצום ובתפלה וישפך
דמעותיו ותחננויו לפני קונו, כי יחן אותו בצדקה, אשר כל בה חי רחוק.
ויהי ברבות הימים לשבתו בדרך, ויצא אל היער ויעבור בו בתפלה ובתחננוים.
והאלהים, אשר אזנו קשבת תמיד לתחננוי לב-שבור ונפש רצוצה, שמע לקול מססָה.
יצאה בת קול ותקרא אליו פעמים. אחי מססָה! אחי מססָה! וידע כי אלהים
קורא לו ויען: „אדוני! ויאמר אליו: „מה תתן לי במחיר החסד אשר אתה מבקש?
ויען מססָה: „אלהי, את עיני ראשי אתן תחתיו.“ ויאמר לו: „רצוני כי גם החסד וגם
אור עינים לך יהיה.“

ונפשו של הנזיר מססָה אשר נמלאה ענות חסד ואור אלהי, היתה שופעת מן
היום ההוא חרדה בלי גבול. ובעמדו בתפלה לא הרג פיו מלנהום מרב שמתה כוונה:
אי, אי, אי. בלב שמה מסר את נפשו. ויהי בעיניו קמן מכל האנשים בתבל.
ויהי היום וישאלהו הנזיר יעקב איש פלירוינה, על שום מה פיו מלא כל היום
המיה זו בלבד? — ויען בקול ששון: „האיש אשר מצא בדבר אחד את כל אשרו שוב
אין לו הפץ בתמורות.“

.III

ה ע ו נ ש .

ויהי בשבת הנזיר גינפרו בעמק ספולטמו. ויהי היום וישמע לי חג גדול באסיס.
דרב ההמן הנוהר אל החג ביראה ובגיל. וישארו לבו גם הוא לבוא שמה. ובין רגע
הפשוט מעליו את בגדיו וישם פעמיו ערום כיום הולדו בדרך לבוא אסיסה; ויעבור
את רחובות ספולטמו ויבוא עד המנזר באסיס. ויהי כראות האחים-הנזירים את גינפרו
בערה באש חמתם ויקראו לו אויל על כי הבאיש את ריח המנזר בעיני כל האנשים
יחפצו לשימהו במאסר כי חשבוהו לחסר-דעה. ויקרא הכהן העליון אשר במנזר
לפניו את כל האחים ויזכיר באזניהם מוסר את-האח גינפרו וידבר אליו קשות לאמר:
„פשעך כה רב וחטאתך כה קשה, כי לא אדע במה אענשך? ויען האח גינפרו
— בשמחו שמתה רבה על חרפתו; אבי, נא אלמדך מה-ענשי: תנני לשוב אל המקום
אשר ממנו באתי ערום כמו שיצאתי משם.“

תרגום י. ליפקן

מחשבות בזמן.

היחס אל המרכז

המרכז הנהו עצל, ריאקציוני וחולה במחלת השובע. הוא נח על המוסכמות, ומתרפק על החום המחניק של בית-משפחה, ומבוזה בלבו את הפלייגג ואת הכוסף על מה שאינו בצין, אפילו בשעה שבשפתיו הנהו מחלק להם מחמאות התנופה.

אהבתו — המבושל וחמומנים, ושנאתו — כל חדש וחדוש. מיטב מאכלו: עצמות יבשות, אודים של אידיאות, מקק של רוחניות בטליה, מקפה של פרפורי נפשות, אשר חלפו על פני תבל בעבר, מכבים של לפני שנות אלפים, ותועבת נפשו — כל לוחם רזב דם בזהו וכל מעשה-גבורה בעליתו.

באשר הוא יורש הרי לא דתי, אם כי תומך את יתדותיו באלהים ומחניף ליושב-מרום בשכר גשמים בעתם ופרנסה בשפע; סמוך על העבר, על אלהים קלטיקן הרהו עושה תמיד מן הקלטיציסמוס דיק להתנקש משם בכל ציץ רועד ואי-ודאי.

יש אשר גם הוא מתנה אהבים, אבל לעולם אין הוא פסיה את דעתו מן הנדוניה; ואת הקושיות והאיבעיות אין הוא שואל, אלא אם כן התרוצים מזומנים לו למפרע; ואת גבוריו הוא אוהב, כשהם מטלים חנוסים בקברים, כאילו לא צוו במותם לבאים החיים. הרוח, אשר הוא מרומם תמיד בלשונו, טובה לו כמסוה, הפרוש על הבשר, אשר רק לשלמו הוא דואג תמיד. הבשר המסורבל והעצל.

גורי העצלות הם נחשי השקר.

איש-המרכז משקר תמיד ממילא ובכונה, מפני ההרגל ומפני דרכי שלום. גרתיקים ממולאים באבקות של כל מיני הרגשות מזומנים לו באוצרו לכל שעת הצורך: של חבה ושל נמוס, של הבעת תודה ושל הערצה, לכבד בהם אורחים ולקבל פני מלכים, לשמח חתן וללה וללוות את המת; ומהם הוא פורש לכל אחד במדה ובמשקל כפי תואר-כבודו, מצבו בחברה ומעמד ביתו. כל ימיו הם, לו ימי-פגרא וכל מה שהוא עושה, אפילו כשהוא מבשל את גזידו או שותה את סבאו, הרהו מרים את כוסו בברכה כמזכה את הרבים. כל צפור בונה לה קן, וגם העצלות של איש-המרכז בנתה לה השקפת-עולמה.

לטובת-הכלל, לתקנת המין, לשם הסף.

לא למלא את כרסו הוא אוכל, כי אם סעודת-מזוה או סעודת-הבראה.

גם על כל פשעיו מזומן לו התירוץ: אשת-חיק... הסף!..

ובלקקו מדבש תענוגותיו הוא קורא חוגג:

— אנו בונים! אנו בונים! — משכן לאנושיות אנו בונים!

איש-המרכז בונה לא רק את המדינה ואת הממשלה, כי אם גם על ממלכת השירה הוא פורש את כנפיו. ובהיכל האמנות הוא מעמיד את כהניו-משרתיו לשרת לפניו ולעשות את הכל כמין זמר.

האמנות, אומר אותו האיש, ניתנה לשפר את חיי האדם ולצחצח את תענוגותיו. כמעשיו המלאים תרמית, כך הם גם דבוריו. מה שהם מאזני מרמה בעולם-העשית, היא המליצה בעולם-השירה. דבורים, הנדרשים לכאן ולכאן, ומלאכת-מחשבת, השוה לכל נפש. דבר כך, שלא תפגע בכבוד שום איש או מוסד; ספר על הקורות, אבל מחוט את עוקציהם, שנגיעתם קשה היא בשטח העליון של עיר הנחת; דרוש הרבה על האליה וכלה את כל שבחיה, ואת הקוץ כחד תחת לשונך. כך נבנה היכלו הענקי של איש-המרכז.

כהנים בנוהו; אנשי-שלום תקעו את יתדותיו. נואמים יסדו את אשיותיו בעלי-מליצה צפו את גגו זהב. זו המליצה, אשר כל דבור ממנה הוא עו. פלילי, גניבת הדורות.

ובארון אשר בכתל המזרח של ההיכל הענקי מונחות לוחות הברית אשר עליהן חרותה תורתו של איש-המרכז, הדת, השירה, האמנות — הכל הוא מרפראות. ואני, איש-המרכז, עודה לתורה ומנדר בשכר זה את גברי לטובתם של עשרה הבטלנים שבבית-מדרשי.

ואנו, בני הכת הקטנה, אשר לבבותיהם פתוחים לכל רוחות ההפקר, בניה של אומה נחשלה וביחד עם זה אויבי המרכז, אנו הננו תמיד פוסחים על שתי הסעיפים.

אוי לנו מבנינו ומהתחדשותו של המרכז הישראלי בצורה זו שבה מתקיימים כל מרכיבי-השקר של חברתנו, ואוי לנו מחורבנו הגמור. בשנאתנו לקפאון ולמקובל הננו מצווים לשמור על כלים ושבירי-כלים של דורות. זוהי הטרגיות של העברי הצעיר, הוגה-חדעות, אשר אחרי שכבר יצא מכלא הנמוסיות ופוצץ אזיקי התרבות, אנוס הוא ברצונו הטוב ובידיו להקים את הדיסותיו של הכלא.

כי מה נהרוס במחנינו אם הכל פרוץ. ומה שהיה מרכז לשעבר הנהו היום חולה מסוכן, ולאיש המרכז הישראלי אין אפילו העזו להגן על אשרו הקטן. ולא עוד, אלא שבנינו של ההיכל העתיק הוא לנו חלום ומשאת-נפש. ותחת להסתער על הרקב יש שאנו בעצמנו מצטרפים למנין האנשים, ההווים על רקב זה ושומרים על גחלתו האחרונה, ומחמלה על אחינו המרודים, הצבור העני, אנו נמנים ביחד עם על קרבן-העוני: השד היבשה של האם הזקנה.

* *

ואתה, אחי, שטה ועבור מן הבצה הבורגנית, המכלה כל נצוץ, וברח מן

המגישים לך על קצה המזלג של הבא עולם חדש ומתוקן בכל טוב; חלילה לך מלכת כבוד לבעלי-הרכוש, הדורשים לעצמם פרס בעד עשרם עוד שי את ברכיך הכורעות וראשך השת, וא"ל נא תסור אף רגע אחרי המסיתים לאמר: תן את הנפש בשכר הרכוש.

כי אלו ואלו יונקים מן הגזילה; או מתפרנסים מפרורי העבר או סמוכים על שולחנם של הדורות הבאים.

כי אם יבוא ילוד-האשה וילחש לך על אונך: אני המבשר, שליח האלהים, תען באזניו⁵ לאמר: מי הוא האלהים, אשר שלחך ולא שלחני? — ואם ידבר על לבך השד"ר של מלכות-הצדק העתידה לאמר: אדם, קרבן היה, עלה לקרבן, אתה קרבן! תען לו בחרי-אף: שקרן! דמי אינו חור מדמיהם של ירשיו! — כי העתיד אינו מובח ולא ההוה השה, ואם אני הקרבן, אולם לא אתה הנך הכהן המשוח! —

גם את עשירותם וזהבם וגם צדקותם וזו העניות, האומרת למשול, את שניהם יחדיו שנא, אח, בכל לב — יען כי מתנקשים הם להטותך מן העיקר, מאפיקי הצער. על כן קרא בקול:

חדלו לכם, חדלו לכם, חדלו! —

גם במחיר העושר וגם במחיר העוני לא אמכור את אסוני, הוא כאב האדם באשר הוא אדם.

נשט נא, אח, ממטיפי-השקר. במעמקי המצולות נלך לחפש את שורש הרע בתבל, את שורש הרע אשר בי, האדם, ואת תהום השטן, הפעורה בקרבנו.

* * *

הנה על פי איזה צירוף אשמדאי שמו* את הבת-מלכה העברית באויקי הבורגניות. מתי התחולל האסון הזה על ראשינו? — מתי נתפרצה עלילה זו בין החיים? — מי זוג את שפת הנשמה עם רשעי התבל?

בשאת-נפש הננו קורעים עלילה נמבזה זו לקוריה. העברית שלנו, אשר פרפרה בפי התנין הבלבי, הנשר הרומאי, בין כנפי בגדי-השרד החמוצים-מדם של טורקבמדה הנוצרי ותחת פרסות רגליהם של רשעי החתקדמות ואשר לא ידעה כמעט מימיה חיי עונג, מה לה ולבעלי-ההגאה השבעים? —

עדיין הננו עומדים בקשרי הקרב העתיק-חדש עם כל המשטינים. אנחנו, הסנקילוטים העברים, המעמד המיוחד בתבל, הנושאים על שכמנו את האבן מאסו הבונים, הננו האבירים של הזמן החדש.

הננו חומדים את הדולציניה העניה בניבים ועשירה בימוזים. היא כה צנועה, כה לא עזה, כה חורינית, ולפי, שדורות ארוכים לא היתה בדבור, כי אם בהגות, בשעיפים ובאנקות, לכן יש בה מריח הבתולים הנצחיים.

ובראותנו את העולם הישן, השכיב מרע המתבוסס בחבלי נבלותו וגוע מרשעות, תרבותנו העברית היא היחידה, אשר כדאית היא להצילה מבין החורבות ולהעמיסה על שלמנו.

ר' יהודה הלוי.

המוטיב הראשי בשירי ר' יהודה הלוי היא האהבה וכדורך הנפשי של האהבה. גם ר' שלמה בן גבירול וביחוד ר' משה בן עזרא, שרו על דבר אהבה ושנאה, קנאה ואשר. אך מה שונה הוא שיר אהבה שלהם מזה אשר לר' יהודה הלוי.

האהבה של ר' שלמה בן גבירול ור' משה בן עזרא — הצלחתה ואי הצלחתה — תלויה תמיד במניעים חזונים, בטוב לב האדם וברשעתו, ברך רגשותיו וקשיות ערפו. ר' שלמה בן גבירול סובל והולך קודר ממצוקות איביו ומיד הגורל שהכבידה עליו אכפו. ר' משה בן עזרא ראה באחינו את השטן הנורא, הרובץ כנחש על מפתן חיינו ואשרו. לא כן ר' יהודה הלוי! האהבה שלו — היא נפשית, טהורה ונשגבה, שאינה תלויה בדבר ואינה מבקשת דבר, מוזקה ומרוממה, אידיאל המנשא את האדם אלי על, ויסודו בחיים — ענויים וחבלי אשר, מפח נפש ותקוה רבה, רפיון ידים ואמונה נשגבה, החובקת זרועות תבל.

אהבה זו היא רוח נשמת האדם העליון, נשמת הנביאים וחזוניה, והיא אשר טלטלה את ר' יהודה הלוי ממדור למדור, ממדרגה למדרגה, עד שהעמידתהו סמוך לכסא הכבוד.

היא התחילה אצל ר' יהודה הלוי באהבת בשרים, אשה, תענוגים, משתה ושיר, והלכה והתלקחה, מבלי מצוא ספוק לה, יתתרפק עלי רעים וידידים, ותושט זרועותיה לאומה עזובה ונלמודה, לבת ישראל, יתשותח מתוך המית לב וניב נפש שיח אראלים, שיח, יונה תמה על דודה אהובה, שיח בשמה עם אל בוראה; ולבסוף שבה ותפרש כנפיה אל ארץ שכולה, אשר אויר ארצה חיי נשמות, ותחונן את עפרה, ותתיחד עמה ועם קננה, כהתיחד עוד עם חמדת נפשו, ומתוך מתיקות ונעימות-יה יצאה נשמתה.

* *

התקופה הראשונה בבת שירתו של ר' יהודה הלוי, הרי הם שירי הנער. ר' יהודה הלוי, אוהב בימי נעוריו משתה ושיר וגם אהבה בתענוגיה. צעיר ורענן הוא, עוד לא נגעו עד כ"ד שנותיו, ואיך זה לא יתעלס בימי צעוריו המעטים! שמח בחור בילדותך וייסיבך לבך בימי בחורותיך!

ר' יהודה הלוי אוהב את האשה באהבת בשרים וגוף, ובכל חס נפשו יתמכר אל אהבה זו. הוא מתאר את יפי האשה ואת גדל אהבתו: לחי יושן — ועיני קוטפים! שדי רמון — וידי אוספים! אם שפתותיך רצפים, מלקוחי — כמלקוחים!

אולם כדרך אהבה כמין זה — אחריתה תונה ומפח נפש. כראת, בגדה בו אהבתו ותעזבוהו. ר' יהודה הלוי מתחנן אליה ומבקש על נפשו:

לקראת הלל חשקך — קרב החזיקי, ובאש נדוד — האהבה תדליקו מאסת
בי — על כן חנית לי תריקו!... וכשאהובתו נפרדה ממנו לבלי שוב עוד,
הוא מבכה את, פרוד אהובתו ומתאר את רוב געגועיו אשר יש לו עליה.
מה לך צביה תמנעי ציריך (מכתבך) מדוד, צלעיו מלאו ציריך (מכאוביך)?
לא תרעי כי אין לדודך מזמן, בלתי שמוץ קול שלומותיך!... הכאב והצער
הפנימי, לדגלי בגידת אהובתו, נשרשים עמוק בנפשו, אך הוא לא בא לידי
איש מתוך אהבה נכזבה זו. ר' יהודה הלוי מוצא נחם לנפשו בידידות רעים,
באהבת גבר, בהתרפקות בחיק הטבע. הרעים והטבע היה יהיו לו לסמל
אשה אהובה.

מכל ידידיו הרבים, אשר הוא שפך נפשו בחיקם. היה הרמב"ע הכי
יקר וחביב לו. בו הוא רואה אח לצרה, גורלו קרוב ללבו ונפשו נקשרת
בנפשו. ובשעת הפרידה מרע זה תשתפך בת שירתו במרירות ויגון: איך
אחריך אמצא מרגוע, הנע — והלב עמך ינוע!...
וכאשר ראה ר' יהודה הלוי והתבונן אל לבו, כי גם הרעות והידידות
עד ארגיעה היא, כצל חולף וכחלום יעוף — אז יבקש לו נחם בטבע וישקט
את צערו בהתרפקותו בחיק הבריאה. בתחית הבריאה הוא מוצא צרי תקוה
ונחמה ללבו הכואב.

תאורי הטבע שלו מצטיינים בעין חדה וכוונת בטיב הצבעים, ועם זה
הוא חודר אל עצם מהות הטבע, אל נשמתה, והוא רואה אותה, מתוך
אספקלריא שלו, כאשה אהבת, מתגעגעת על דודה: ארץ כילדה היתה יונקת
גשמי סתיו אתמול ועב מינקת. או — היתה כלה כלואה בסתיו נפשה, לעתות
אהבה שוקקת. חשקה לעת דודים, עדי נגע זמן קיץ, ובו נרפא לבב חושקת...
מיום ליום עין צמחים תהפוך; עין דר — לעין אדם ועין ברקת, תלבין
ותוריק-עת, וגם עת-תאדים; תמשיל: צביה אהבה נושקת... פרדס שלחיה
שחרונהו: בבת גפן ברשפי אהבה נושקת. קרה כקור שלג ביד תופשה, אבל
בינות קרביו הוא כאש דולקת... שיר הטבע הזה לר' יהודה הלוי — סמל
אהבה שלו בימים עברו. את אהבתו ואהבת רעיתו — הוא רואה כראות
האדמה הכלואה בימי סתיו ובימי הקיץ, נרפא לבב חושקת. האדמה עם
שלל צבעיה ורקמת פרחיה ועין הצמחים המתחלף — הוא מדמה, לצביה
אוהבה נושקת. את אהבתו הגדולה והכבירה הוא מדמה, לבת גפן ברשפי
אהבה, אשר, קרה כקור שלג ביד תופשה, אבל בינות קרביו הוא כאש
דולקת. את אהובתו המתרחקת ממנו והעוזבת אותו — הוא רואה כראות
נערה מתחמקת, הצנע לכת, מאת דודה, בחיר לבבה: כיונה מנהגת וסוד
ממתקת... כרון עלמה בעד מסך... השמחה והעליצות אשר בטבע: ההדס
יגאה ויכפל, וכף תמר ברן צפור לכף סופקת — שמחה זו תעורר גם את
נפשו לרוח השחרים שחרת, כי בה לריח הידיד חובקת...
אולם גם אהבתו זו, כל תקוותיו ותנחומותיו, כלן נשאן הרוח. גלי

דמיונו הנלהב נפצו אל סלעי הזמן ומצוקותיו. אהבה ארצית, אהבת אשה,
קרבת בשר וגו, רעות וידידות — לא היו בכחם להכיל את אש האהבה

הבוערת, שהתלקחה בנפש ר' יהודה הלוי ואפפה את כל מהותו.
זמן רב, כנראה, סבל ר' יהודה הלוי מאהבתו הנכובה שלא מצאה לה
אחיזה ותקון. בימים האלה נשתתקה בת שירתו, חדל החזון ואפס השיר.
בשיר אחד קטן הוא מביע את מצב רוחו בעת ההיא, בשעה שסרה מעליו
רוח ה', בעת נרפש מקור השיר ונשחת — מאסתיהו, ונפשי געלה בו...
בכל עז רוח, התמכרות ומסירות נפש רבה עבד או ר' יהודה הלוי על
פרי מחקרן, על ספרו הפילוסופי, הכוזרי.

בימים האלה, בימי יאוש ורפיון ידים, כשנתרוקן לבו של הלוי,
מאמנת נעוריו, ועשה דין וחשבון עם נפשו, התחילו השאלות — על מהות
האדם, תעודתו בחיים, שאלות האמונה והדת, מציאת ה' ובריאת העולם,
יחס האדם אל האדם, עם אל עם, דת אחת אל הדת השניה — להעסיק את
מחו ולבו.

הוא הגה דעות מלבו על הבורא והבריאה, האדם ואדון כל המעשים,
על העיון ההגיוני ויחסו להאמונה התמימה; יחס שני אלה אל היהדות ויחס
היהדות לשתי הדתות, בנותיה, אשר מקרבה יצאו.

בשעת מהפכה זו בלבו של הלוי, בשעה שנפצו אלילי נעוריו אחד
אחד, נפשו הלכה והטהרה, הלכה והודככה, ואש אהבתו הלתבתה והיתה לאש
קדש — אז נתק מעליו כבלי הדעות המקובלות של חכמי דורו על דבר
"החכמה היונית", או פרק מעליו עול האמונה בפילוסופי יון ושם לאל את
העיון והמחקר הפילוסופי, אשר לפי דבריו, בנויים על יסוד תהו וטוחים,
זיבן את אמונתו במסורה וברגשות הלב הטהורים; אז גם פנה ערף ליופי זה
היוני ולכל יופי רגעי, זמני, ארצי, שאין בו מן השמימיות זמן ההרקעה אל
השחקים; ואל תשיאך חכמה יונית, אשר אין לה פרי כי אם פרחים. ופריה:
כי אדמה לא רקועה וכי לא אהלי שחק מתוחים..."

ככה הולכת ונוצרפת נשמתו של הלוי בכור הצרות והתלאות ומצוק
אהבה נכובה ויון חכמה לא מועילה, ויוצאת לבסוף טהורה ומוזככת, ועוברת
אל גבול אהבה אמיתית, נצחית, הצוחקת לכל פגעי הזמן ותלאותיו, המתנשאת
מעל כל תענוגות הארץ ושמחות רגע, הפושטת יד לכל נענה ושפל, המרהמת
את עמה ומחוננת את ארצה, המקרבת את האדמה לשמייה ומשיקה את
כנפי השכינה ממעל על יצורי התבל.

יסורי האדם, צער האומה וכאבה, שמחתה, תקותה ואמונתה, יעודה
ורחמי ה' עליה — אלה הם המוטיבים החדשים המפכים מתוך מעין שירתו
של ר' יהודה הלוי בתקופה זו החדשה.

החדשים הם בעיקרם המוטיבים הללו? לא ולא! הלא זו האהבה היושנה
ביושנה בצורתה החדשה, בהתפשטותה מהגוף, מהחללאה והזוהמא ובקבלה דמות
ותאר חדש. כצפרת זו המתפצלת ומתקפלת מתוך קליפות שונות וחליפות
ותמורות לה, עד שהיא מקבלת את הצורה הנאותה.
לירמיהו הנביא, אשר נפשו היתה מסורה כלה לגורל האומה ובצרתה

לו צר - כן ר' יהודה הלוי רואה את עצמו קו לנשמת האומה, וצלילים
רכים ונוגים, צלילי נפש האומה בשפלותה, ביחד עם צלילי כאב מרעידים
על אהבת הנעורים החבויה שם במזמקים, מתפרצים מבת שירתו הנכאה.
בשירי קדש אלה נתק ר' יהודה הלוי בבת אחת את כבלי המסרות
בשירה ובפיוט, שאסרו אז את המשוררים בימים ההם.

אם יש שבתקופת הנעורים שלו עוד היתה השפעת הספרות הערבית
נכרת במדה ידועה בשיריו של הלוי, ולמרות המקוריות העמוקה שלהם עוד
היו נראים בהם עקבות בני דורו, הנה בשירים החדשים הללו התרחק לגמרי
מבני דורו, התרומם והתעלה עליהם, חשף וגלה את מכמני השירה ואוצרות
הפיוט של המקורות הראשונים, ונפשו ונפש אומתו, שהתמונה והיתה לנפש
אחת מצורפת ומזוקקת בכור אהבה וענויים - הן הן היו לו למקור חיים
אחד לבת שירתו הנערצה והנשגבה.

בשירים הללו, כשהוא מתיחד עם קונו, והוא משוחח עם אדוני בשם
האומה, כשיח רעיה עם דודה, בחיר לבה, מגיע הלוי לידי השתפלות
ריליגיוזית נעלה: "יה שמך-ארוממך, וצדקתך לא אכסה, האזנתי והאמנתי -
לא אשאל ולא אנסה!"... הוא מתרומם לידי גבה כזה, עד שהוא מוצא את
כל אשרו ותעודת חייו באמונה זו הטהורה, והוא לולג לכל הבלי העולם:
עבדי הזמן - עבדי עבדים הם! עבד ה' לבד הוא חפשי"...

ובכל זאת... עדיין לא נרגעה נפש זו הסוערת, עדיין לא מצאה מנוח.
בסתר היה כאב פנימי ועמוק, כאב אותה אהבה אשר לא תעצר בין צלעי
יליד המותה, אשר תמיד צרים לה גבולותיה ותמיד לא תמצא אחיזה ותקן,
כאב אהבה זו היה נוקב ויורד עד תהום נפשו ולא נתנהו דמי לו.
מחשבות ורגשות חדשים באו והרתיחו את לבו ויסערו את המנוחה
שמצא לו עד ארגיעה.

בשיח ושיג עם קונו, בהתמזגו עם נפש האומה, יחד הלוי את שלשת
המושגים: שכינה, ישראל, וארץ ישראל - למושג אחד כללי, לתאר ודמות
אחת, שלשת אלה המושגים היו לו עתה לסמל אשה אהובה, ולבת נפשו,
העצורה בקרבו מימי נעוריו ועד עתה, התפרצה והערתה בכל עוז רגשותיו
ותמצית חייו ונשמתו.

בהזדווגות השמים והארץ, בהתמזגות האהבה הארצית והשמימית עם רוח
השכינה המרחפת עליהן הוא מוצא תקן לנשמתו הנכאה, הצלה ופדות לנפשו
אלא ידעה מעולם מנוח.

הוא היה כבר זקן בא בשנים, כחותיו רפו, והוא החליט לצאת לא"י,
אשר שם, השכינה שכנה לך והיוצרך פתח למול שערי שחק שעריך".
למרות תשישת הכחות ורפיון גוו - היה רוחו עשוי לבלי חת, והחלטתו
לצאת לארץ ישראל ולחונן עפרה היתה אצלו למשאת נפש כבירה, אשר כל
רוחות שבעולם לא יזוזה ממקומה.

הנסיעה לארץ ישראל בימים ההם היתה צפויה אלי סכנה, ואולם לא
זה ולא אהבת בתו ונכדו ועצות ידידיו - לא עצרוהו להוציא זממת לבבו
לפועל, כי חשב את לבבו: "עלי מזבח ה' עולה עקודה!"

ומה נפלאה היא התקופה ההיא בחיי ר' יהודה הלוי, ומה נשגבים הם השירים שיצר בזמן הזה. בת שירתו עלתה על, עד המדרגה היותר גבוהה, שכן אדם זכה לעלות עליה בזמן מן הזמנים. זו לא שירה - זהו חלק מהנבואה, זהו שיח אראליים, הגיג איש שרק פי אדוני נשקו.

ר' יהודה הלוי עווב את ספרד, אין מעצור לרוחו, אין הוא מתמהמה רגע. הציקתני תשוקתי לאל חי, לשחר את מקום כסאות משיחי, עדי כי לא נטשתני לנשק בני ביתי ואת רעי ואחי". אין הוא נפרד מאת רעיו וידידיו, הוא אך, בורח מספרד, וכנפים לו לעוף ולשוט אל ציון, מחוץ חפצו. ובעודנו בדרך על גבול ארץ ספרד, ארץ אדום לפי מבטאו, וכבר הוא רואה בחזון רוח את משאת נפשו, את אדמת הקדש, את ציון וירושלים.

משאת נפש זו הכבירה, הבורעת בקרבו כיקוד אש עלומים, מלהיבה את דמיונו, מעבירה אותו עם טיסת נשרים אל ציון, מחוננת את אבניה ומטעימה את רגביה כטעם הדבש, ומדבש יערב.

ביום, כשהוא נוסע בין אלפי נוסעים ונוסעות, כל אחד ואחד לתכליתו ולמטרתו, כל אחד ואחד עם צרכיו ודרישותיו הקטנות והיום-יומיות, הנהו הוא, רק הוא, היחידי שלבו מלא כים נגרש, והוא נושא אתו את צרות האומה, געגועיה הקדושים, חמלה ורחמים אין קץ, וביחוד אותה האהבה הגדולה והנשגבה שגם לבבו לא יכולנה ובה בשעה שהים סוער, אלפי אנשים דואגים, חרדים לנפשם, יראים את המות - הנה רק הוא היחידי שקט ושאנן. המטרה כל כך קדושה, נקודת האור ושאיפת שאיפותיו כל כך קרובה, יד אל מרמות עליה - ולמה זה יירא ויפחד?

עוד אקורד אחד עולה מבת שירתו, עוד נימה אחת רועדת על מיתרי כנורו, נימה אשר כסא הכבוד חרד אליה ממקומו - ונדם קול השיר! ר' יהודה הלוי איננו עוד, נפשו יצאה בדברו, הוא מת בנשיקה; אלהי ממרום השיק עליו בכנפיו, סגר את פיו, עצם את עיניו ויאסף את פנינת בת שירתו האחרונה אל תחת כנפי שכינתו. הלא היא, ציון הלא תשאליו, שהיתה לנו לתפלת קדש בתשעה באב, בקוננו על חרבן בית מקדשנו.

* *

דורות רבים ותקופות שלמות עבדו ועמלו והכשירו את הספרות העברית ליד היופעת משורר כר' יהודה הלוי.

מהו ערכו של ר' יהודה הלוי לנו, בני הדור של "הריניסנס" הספרותי? קדם כל המסורה! ר' יהודה הלוי קשר את כנפי בת שירתו ברוח התנ"ך, ברוח של תקופה שקדמה לו אלפים שנה, בערך, ואנחנו ובת שירתם של משוררינו יונקים עדין מלשדה של שירת הלוי. הוא הכניס את רוח הקדש בחרוזים ומשקל - אולם כבלי החרוזים והמשקל שלו נמסו כנגוצ בהם הרוח... ועוד: שיריו של ר' יהודה הלוי הנם עוד עתה, ודוקא בימינו עתה, מודרנים שבמודרנים, ולו קראנום ולא ידענו את השם החופף עליהם - היינו חושבים שקם איהו משורר חדש ונערץ לסער את רוח השירה המקובלת ולתת לנו במקומה את השירה העברית האמתית.

הערות הטנות

עברית ואנגלית

הפדרציה, התאחדות ארגנה פעורים בעברית ובאנגלית בשביל הצעירים, המתכוונים לעלות לארצנו, ומלבד זה נעשה למנהג צעירים, החושבים לבוא לארץ ישראל, לופדים מתחיה אנגלית. הגיעו שמעות, שגם בארץ ישראל, אפילו במשרדים הציוניים הסטוריים, מרבים לדבר אנגלית. וכל זה נעשה אחרי שלשוננו הוכרה לאחת משלוש הלשונות הרשמיות המתהלכות בארץ. ואם כן מודה הממשלה האנגלית, ששזה היא בזכותיה לגמרי אל האנגלית, ועל כן יש לנו הרשות לדרש, שבכל מקום בארץ ישראל ידברו אתנו בלשוננו ואין אנו זקוקים כלל בבית הלאומי שלנו לשפה אחרת והלשון האנגלית מסוכנה היא לנו ביותר, כי מ'בד מה שהיא שפת העם השליש, הלא היא גם שפת עם בעל תרבות גבוהה, המנוסה מאד בפוליטיקה קולוניאליזטית והידרע להשרות את רוחו ולנטע את הקולטורה שלו בין עמים רבים ושונים. אבל אנחנו כל כך נשתקענו בעבודתנו עד שאין אנו יכולים לשער בשום אופן, שיש מקום בעולם, שאין אנחנו עברים גמורים שמה, שכלל הפחות לשוננו הוא עם גברת ולא שפחה. היינו רגילים להתנחם בזה, שכל יהודי הבא לארצנו, מרגיש את עצמו שם בעל-בית. והנה הנחמה הזאת גם כן נגזלת עכשיו מאתנו. אדם סגוסע לביתו הלאומי ומוצא לנחון ללמד לא רק את שפת עמו, אלא גם את שפת המושל הזמני על אותו בית, אף על פי שאין המושל ההוא דורש זאת מאתו, — האם אין זאת עבודת מן המין הגרוע ביותר, עבודת לא מתוך אנוס, אלא מתוך רצון גמור? וצריך להגיד בפה מלא, שאנשים כאלה לא יבנו לנו את ביתנו הלאומי. הם, לכל היותר, יושיבו עוד מספר יהודים על הקרקע, יבראו לנו עוד נקודה אחת של ישוב יהודי, אבל בית לאומי לא יבאו לנו, מי שאינו משותרר שחרור גמור אף מצל של עבודת שנימית, אל יבא לארצנו. לשם צריכים לבא אנשים שלמים. — אננם, יש צורך בדיעת השפה האנגלית וגם העברית בארץ, אבל צורך כזה ישנו רק להעסקנים ולראשי הציונים שצריכים לבא בדברים עם השלטון האנגלי ועם ראשי הערבים, אבל אין כל צורך בדיעת הלשונות האלו לעולה סתם. לא העם העברי צריך להסתגל אל השפות המתהלכות בארץ, כי הוא אדון הארץ. ואם בפעל איננו עוד כזה, הלא צריך הוא להרגיש את עצמו כך בפנימיות לבו ולשאף אל האדנות בפעל. הוא צריך להאמין שיבוא יום, שהוא יתה הרוב בארץ, שהארץ זה היה ארץ ישראל" ממש, ואז תתהלכנה לא שלש שפות רשמיות, כי אם רק אחת: העברית, ומי שאינו מאמין בכך, אין עליו לעלות לארצנו, כי אין זאת שאימתנו, שארץ ישראל תהיה רק מקום ישוב חדש בלתי שונה כלל משאר איצות הגולה, אלא שואפים אנו, שתהיה ארץ תחיתו הגמורה של רוח ישראל ושפתו.

ב. קדונו.

ממע סוקולוב בפולניה

שריקת תאיטן מבשרת את בואו של הנשיא" — כך פתחו העתונאים את פרשת התאור של מצע-הנצחון של הוד רוממותו הנשיא סוקולוב, ה"אכסלנץ", כפי אשר נקרא בשעת חזרה ע"י אחד הנתינים הנאמנים, ברחובות הערים בליסטוק וירושלים דליטא, מובן, אין תימה. בכי מקום שיש מרכבת-הנצחון אין מחסור גם בדיים לפניה ואחריה. כמו כן ידוע, שמימית עולם עוד לא כחבו שום-שר, ומשל או נשיא בחוקת-יד אל תוך מרכבת-הנצחון.

ובכל זאת חבל, חבל על סוקולוב, זה היהודי הטוב והסופר הנחמד, האורה ישבת, אשר ידע מאין כמוהו לתבל את שיחת-החילין ביסודות עממיים, למה זה נחבא, בבואו לפולניה, בין כלי הכסף והזהב של העשירים והת לם מאחיו העניים ולא יצא לדב" אליהם כדבר איש לרעהו. וגם חבל על התנועה, שלמרות נושאה, יש בה בכל זאת עד היום ריח של עממיות, הן היא עלולה להמקד בין גלגלי מרכבות כאלו.

ואת מרכבת-הנצחון לאט לך — הזהרי, הזהרי, בין קברות את פוסעת. בין שבטי בני ישראל זהירות, זהירות! מה ציון, שם קבר, והנה יהודי משוע במכאוביו. אל נא תשים עליך, נשיא, שר או מושל, ישראל!

בתי-הספר של תרבות

המפקחים על הולארים הסיקו את תמיכתם של בתי-הספר העבריים במולניה באמצע תקופת-הלמודים, וקמה סערה של מחאות צודקות כנגד מעשה-עול זה. אף אנו מצטרפים אל המוחים, אבל רק לשעורים. אמנם, כל זמן שיורי אחינו באירופה פשוטות לבקשה, וכנגדן פשוטות מעבר השני של אויגנוס ידים לעזרה, אין רשת למי-שהוא להכריע עיי נתינת הנדבה את ה־ף לצד ימין או לצד שמאל, בלי שאילת רשותם של גותני הפרוסות, והנותן הנה, כידוע, אנונימי ואין לו מה להשיב. אבל אנו מוחים גם כנגד החוחים ושואלים: עד מתי נהיה פושט-יד מעבר לימין? — הן אנו אוכלים ושותים ואיננו ב"ה ערומים ויחפים, האם באמת אין ידנו משגת לכלכל בכחנו את הנוקות? בכל הדורות השיגה ועכשיו לא? — ועד מתי נהיה נכנעים בפני השירי"ם האמריקאים, בעלי טובות-יבו, העפים באוטומובילים מהכא לתתם ומהתם להכא לשם הצלתנו ועוד ות משנו? — הרפהו

סיפרי החסידות

בספריו של מר ש. א. הורודצקי על החסידות, שיצאו עכשיו לאור בהוצאת דביר (החסידות והחסידים שני חלקים) ובהוצאת "עיונות" (תורת ר' נחמן מברסלב ושיחותיו) אנו רואים את המחבר בכל שעור קומתו, הוא הגהו יורש. הן מצד השוב והן מצד הרע שבדבר. הוא מעריך את החסידים, התנוקות הגדולים, ולכן הוא מחבר ספרים שלמים, כדי לספור לנו את דבריהם מלה במלה, הבר והתבן. אפילו דברי השטות הם אצלו תורות. ופעמים אינו אלא מעתיק ספרים ישנים על גיר חדש. בהיותו מלקט חרוץ ונאמן הוא מונע את עצמו מן הבירור והלבון. אבל תחת שספריהם של החסידים נראים ככל של מפולת נעשו עכשיו בירי מר הורודצקי השקדן לשורות של לבנים, המסודרות לבנין. מר הורודצקי אינו בנאי, למי שאינו ספקר, אבל על הרצאתו שפוך אור של תום וישרות והוא שמלבב עלנו את ספריו. ויש שאנו מוצאים באור זה בפורים בשל אור החקירה הנעדר בספריו.

עין הקורא

האם יש להמוילים ולהעורכים של "עין-הקורא" שאיפה מסוימה באמנות ובספרות? אידיאה פרקית? — חבה יתירה לסוג ידוע של יצירה? האם הם נלחמים בעד מה? — ומי הם הלוחמים? — האם נתלקטה חבורה ידועה בעלת דעה אחת שבאה לבצר מקום בספרות בשביל, אני מאמין שלה ולטפח עיקר ידוע? לא. גם אחרי העיון לא מצאנו אפילו רמז לכך. פה הכל עראי, מעורבב; תהו ובהו. מאמרים מכל הבא ביד. כי קצתה נפשונו בהוי — קורא מר ד. א. פרידמאן במאמרו "דרכו של משורר" — ושנים שלשה עמודים לפני זה גותן מר קליוזנר "לשטרניחובסקי" גמתנה את האלמות בעד ספריו שיצאו לאור בהוצאת דביר שאינם אלא רשימות הושרת קלושות. בכלל אין אנו מוצאים בכל הספר הזה שום רציה ברורה, ולכן יש לשער, שלא תהיה תאורתו של "עין-הקורא" על דרך הבקרת וההערכה, כי אם הוא צריך למלא את תפקידו השני ביתר זריזות, והוא להיות פנקס ארכיוני, אוצר, הקולט לתוכו לשמירה את כל ההופעות הספרותיות, והוא אינו אלא סוקר עליהן ולא דן, ורק בתור בן כך עתיד "עין הקורא" להביא ברכה לספרותנו.

ברי מולדת

בתוך הקהל הגדול של תרגומים מכל המינים, שהוצאה שטיבל מוציאה לאור, כמו נצטמצם

לקרן-זוית הספר, בלי מולדת של הרמן בנג. ספר נמלא ומיוחד במינו כתוב לכאורה כנגד כוונות האמנות. אופן הכתיבה מעורר בכל רגע התנגדות. ובהגיעו לידי סופו: שתי עינים חריפות תלויות כנגדו וחוררות לתוך התהום.

כתבי יוסף בן-מתתיהו. הוצ'ש

חולדות מלחמת היהודים עם הרומאים, הפתובים בידי יוסף בן מתתיהו סופר חרוץ, לפי סעם זמנו, וממלאים אותנו בעוזו כנגונם ובשפעת צבעיהם, אבל לא בישרותם. מבין השורות מבצבץ הלב הלא-טהור. ניכר במירוש, שהמחבר בא להפות על מעשה לא טוב ולרחק את עצמו בסני הדורות הבאים, האם היה גם בוגד ממש? — גם השערה זו הנה קרובה לאמת. כל הספר ספוג משטימה עזה ללוחמי החופש בישראל, שהוא מכנה אותם בשם „השודרים“, והתרסות גמורה בסני חסנם של הרומאים. כל הוכחותיו של הד"ר י. נ. שמחוני בהמבוא לסתור השערה זו הן רופפות מאד. לשון התרגום מתאימה אל ההרצאה, מצטיינת בעשירותה ומוכיחה על בקיאותו של המתרגם בחדרי לשונו.

עתון עברי

צריך להוציא מלב/ הסופים ואומרים: עתון עברי אינו מסוגל להיות נושא את עצמו. לא אמת. מסוגל. מטיקיר הם הנהלה חרוצה ועריכה הגונה, שיהא העתון חי, מורז, חודר לכל הזויות ותקיף בדעתו. אמנם, יצירתו של העתון, בתנאים של עכשיו, אי אפשר שתבוא בדרך הטבע. כל החיים היהודיים במשך כל הדורות לא היו מעולם ענין של דרך הטבע. להיות יהודי זוהי עבודה שהיא למעלה מן הכח וצריכה להתאמצות מתמידה ולהתפוררות לבקרים. נחזור ונברא עתון עברי באירוסה.

ידיעות הלשכה המרכזית לעניני תרבות.

עניות זעומה — הן בחצונות והן בתכן — שאזכה על שני עלון זה, שיצא לאור בברלין ע"י הלשכה המארגנת של הועידה העולמית לעניני תרבות לית הן לעניות זו הן הלשון הפרוסקה והמסורגנת וסעיות הדפוס. והעיקר, אופן הכתיבה בעלון זה: סתו, בלי לחלוחות, בלי התרוממות, דבורים שדופים כל מלה עצם יבשה, לא, חברים, ברוח נכאה כוו אינם בונים מוסד כזה. ואין אתם באים לעורר את אחרים בטרם צלחה אש הלחלחות עליכם עצמכם? —

ספרים שנתקבלו לבית-המערכת

כתבי עת ומאספים.

העולם עתונה המרכזי של ההסתדרות הציונית ה ולמית יוצא אחת לשבוע. גליונות א', ס', י', י"א, י"ב, י"ג, י"ד, ט"ו, ט"ז, י"ז, י"ח. ברלין תרפ"ג שנה אחת-עשרה.
עין הקורא. לבקרת ולב בליוגרפיה. אחת לשלשה חדשים, בעריכת ד. א. פרידמאן ובהשתתפותו הקבועה של צ. ויסלבסקי, ברלין טבת—אדר תרפ"ג.
החלוק עתון לספרות ולכל עניני החיים העבריים, העורך והמזל ג. ל. גורליק חובית-ט'. טבת—שבט תרפ"ג. בואינוס אירוס.
הכוכב ירחון ספרותי — מדעי לבני הנעורים הוצאת „אביב“ ורשה-מערכת א. יבובשיצקי. שנה ראשונה. ניסן. תרפ"ג.

התקופה תשרי — כסלו תרפ"ג. ורשה. ספר שבעה עשר. הוצאת שטיבל. 328 עמודים. חלק הספרות היפה גערך ע"י יעקב כהן, חלק המאמרים על ידי ס. לחובר ויעקב פליכמאן.
התקופה טבת—אדר תרע"ח. ספר ראשון. מהדורה שניה הוצאת אברהם יוסף-שטיבל ברלין, תרפ"ג.

הפועל הצעיר כל מבטאה של מפלגת הפועלים העברים בא"י גליו י"ד ליום הזכרון של אהרן דוד גורדון.
 התרן ירחון למדע, לספרות ולציוניות, העורך: ראוב ברשיגין, שנה השיעית. שבט תרפ"ג חוברת י"ב. ניו-יורק.
בנק הפועלים בע"מ דו"ח לשנת 1922 תרפ"ב - תרפ"ג, שנת החשבון הראשונה תל-אביב. א"י.
ארבעתם-פאלק צענטראל-ארגאן פון דער אלהעלטליכער ציוניסטישער ארבעטס-פארטיי, "התאחדות" צהייסער יארגאנג 10-11-12-13 בערלין 1923.
דאָס ארבייטערס ארץ-ישראל חדש-ארגאן פון דער צענטראלער פארעאלטונג פונם פאלעסטינע ארבעטער-פאנדאציהייסער יארגאנג, 1923 מערק.
Das Freie Wort organ der Zion. Soz. Partei, Zeiri Zion, in der Bukowino Ferhanti, № 17-18=19

ספרים לבני-הנעורים ולעם.

קמינא ספור. אלטונס דודה תרגום מצרפתית. י. (בורגשטיין). הוצאת תרבות ביולוניה ורשה תרפ"ג.
הבן הנודד ספור לבני-הנעורים בשני חלקים מאת א. שטיינמאן, הוצאת תרבות ביולוניה, ורשה תרפ"ג.

הוצאת "ברכאי"

מסלת הברזל המצאתה והתפתחותה. הרצאה מקורית מאת יעקב פרנקל. רודפים ונרדפים ספורים מחיי החיות. מאת א. סימפסון-סיטון תרגום. י. א. הגדלולץ. בארצות רחוקות ספורי גוסעים וצידים תרגום ח דובניקוב **הבן האובד** ספור הסטורי מימי הבינים מעבד לבני-הנעורים מאת שלמה ברמן. **בר כוכבא** ספור הסטורי מימי הריכות ביתר. י. לבנה. **האנוסים**, ספור מימי האינקוויזיציה בספרד ע"פ ספרו של גרציה אגולאר והספר, עמק הארזים "א. ש. פרידברג מעובד ע"י ש. ש. קנטרוביץ. **בני תקיפת האבן** ספור מימי האדם הקדמון ע"פ ספרו של סטנלו וטרלו. תרגום ע"י רוזנבוים **אגרות ההודים** מתרגמות מאת דוד צמח. **ספר הישר** מעבד לבני-הנעורים ולעם מאת א. לובישיצקי עם ציורים רבים. **בית הלל** ספור הסטורי מימי תורבן הבית השני מאת מ. רינג מעובד לבני-הנעורים ע"י א. נובה וא. בן-אורי **משלי המגיד מדובנה** מעובדים עברית ע"י ש. ש. קנטרוביץ. **אגרות הכושים** לילדים מאת א. בן-אורי מבחר **אגרות החסידים** לבני הנעורים ולעם מאת ע. ג. פרנק. ורשה תרפ"ג.

הוצאת "עינות"

תורת רבי נחמן מברצלוב ושיחותיו נלקטו ונערכו ע"י ש. א. הורודצקי. הספר והמעטפה מצוירים ע"י ש. רובין. **ידיעת עמנו** דמוגרפיה וציונולגיה. מאת יעקב רבינוץ ספר לסוד ועיון המעטפה מצוירת ע"י בן ציון זוקרמן. **חוקי חמורפי** ערוכים ומבוארים בצרוף מבוא והערות ע"י הד"ר ש. י. ששארנא. ברלין, תרפ"ג. **ין כריסמוף בפרין** מאת רומן רולן. תרגום י. ה. ייבין, ורשה תרפ"ג הוצאת שטיבל.
פרומען לענענדן. ? מ. גרינבערג פארלעג, שטרעמען" סעולעץ 1923.
שבת-אויבם פאלקס שטיק אין דריי אקטן ? מ. גיימאן.

Die Erotik der Kabbala fun M. D. Langer Verlag Dr. Josef Flesch, Prag 1923,

בת שלום לשעורים ובשטרי-חוב

למשך 15 שבועות יש להשיג מינים שונים של

מנופקטורה

ארנן כתלכשת גבדים ונשים, משי, בר, שמיכות,
מפות, ולבנים תפורים.

קאנקורנציה של מיני ארג ובד!

טברדה 7, מעון 5. בשער. טלפון 157-47

הודעה ב'

מאת „הפנה-העברית“ המרכזית בורשה.

אל כל „הפנות העבריות“ בפולניה!

אנו דורשים מאת כל „הפנות-העבריות“ ומכל החוגים העבריים שעדי
האגודות הציוניות, להספיק לנו, בהקדם הכי-אפשרי, את כל החומר ע"ד
התפתחות התנועה העברית בעריהם. יחד עם זה להודיע לנו את היחס של
הועדים הציוניים אל תחית הלשון העברית.

הועד של „הפנה-העברית“ המרכזית.

הערה: החומר האמור דרוש לנו בשביל הועידה הציונית הששית.
חוזרים מיוחדים — מפאת חוסר זמן, ורובי עבודה — לא יושלחו.

הכתבת למכתבים:

J. Feldbulm Warszawa Miła 36/8.

מחסן של זכוכית

הוניה (פורצקן), חצי הוניה (פינס) עשיות
וכלי-דיו שכיחים ומהודרים (לוקסאזוט).

הממכר היחידי של בית-חרושת למעשה זכוכית

ב. פישמאן, יאסיען

פייערמאז ופוזיץ

ורשה, גרוזיבובסקה 16

טלפון 145-41

עקספורט לחוץ-לארץ.

מחסן

של זגוגיות לחלונות

דקנשיון וגלעדער

רחוב גרוזיבובסקה 5 טלפ. 231-75

האדרסה לתלגרמות: Cellerajn Warszawa

הננו עומדים בקשרי-מסחר עם בעלי בתי-החרושת למעשה-זכוכית
היותר גדולים בפולניה ובחוץ-לארץ ויש לנו היכולת למכור
עפ"י המקחים היותר זולים והתנאים הלי נאותים ונוחים.

עקספורט לחוץ-לארץ.

הוצאת-ספרים צ. מ"ז, וילנה.

יצא לאור ונמוא למכירה בכל בתי מסחר

הספר השני של הפיסיקה

מאת האינז. ב. קוסטרינסקי.

מכיל: תורת החם (טרמולוגיה), התנועה התנודתית, תורה האור (אופטיקה) ותורת הקול (אקוסטיקה).

כמו-כן נמצא למכירה הספר הראשון במהדורה שניה (מכיל בתוכו: מבוא, מושגי המכניקה היסודיים, הנוזלים והגזים, האנרגטיקה).

בקרוב יופיעו:

(1) הספר השלישי (תורת המגנטיזם ותורת החשמל)

(2) פיזיקה פופוליארית (בשביל בתי-סע עממיים)

מאת ב. קוסטרינסקי ומ. א. הורוויץ.

להשיג בכל בתי-מסחר הספרים

Wydaw. Hirsz Mac, Wilno, ul. Zawalna 28/30

בית-חרושת ראשון

לעורות של נימון

של וויט-ולבנטאל

בוירארווב

בא-כח הראשי בפולניה

מ. צווייבוים

ורשה, בילנסקא 18.